

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

DE NIEUWE WET BETREFFENDE DE HUURPRIJZEN VAN WONINGEN

De voorthollende inflatie heeft de huurprijzen de laatste maanden onder zware druk gezet.

Uit de door de regering verstrekte gegevens blijkt dat 1.235.686 woningen in ons land verhuurd worden. Dit is ongeveer 45 % van het totaal aantal beschikbare woningen. Daartegenover staat dat het aantal huurwoningen ongeveer 60 % bedraagt in de gemeenten van meer dan 30.000 inwoners d.w.z. in de gemeenten waar het woningvraagstuk het scherpst is¹.

De nieuwe wet² heeft de bedoeling de formules te weren die in sommige huurcontracten voorkomen, waardoor de huurprijzen sneller stijgen dan de levensduurte, zoals deze tot uiting komt in het indexcijfer der consumptieprijzen; anderzijds wil de wet een supplementaire bescherming bieden aan de bewoners van kleine en middelgrote woningen³.

Hoewel de tijdelijke afremming van de huurprijzen van de kleine en middelgrote woningen slechts voor twee jaar is voorgeschreven kan men zich afvragen, of de tijdelijke maatregelen niet de meest blijvende zullen zijn. De wet tot bescherming van de huurprijzen van bescheiden woningen⁴ is een illustratie hiervan.

Toepassingsgebied

Artikel 1 van de nieuwe wet duidt aan welke overeenkomsten de wetgever heeft willen reglementeren.

De volgende elementen zijn van belang om na te gaan of de wet toepasselijk is:

1 Huurovereenkomst

De woning moet in gebruik zijn genomen ingevolge een mondelinge of schriftelijke huurovereenkomst. Het is vanzelfsprekend dat de wet niet toepasselijk is als

de bewoner over een zakelijk recht op de woning beschikt (vruchtgebruik, recht van bewoning, erfpacht) of de bewoning slechts een accessorium is van een andere overeenkomst (arbeidscontract)⁵.

2 Onroerende goederen

Het moet gaan om een verhuring van onroerende goederen. Roerende goederen zijn uitgesloten, zelfs als zij tot woning dienen. Bewoners van woonwagens of woonschuiten kunnen dus geen aanspraak maken op bescherming.

3 Gemeubeld of ongemeubeld

Hoewel daarover enige discussie werd gevoerd in de senaatscommissie voor de Justitie, werd besloten geen onderscheid te maken tussen gemeubelde en ongemeubelde woningen. Ofschoon thans slechts 41.869 gemeubelde woningen worden verhuurd⁶, vreesden sommige leden van de commissie dat dit cijfer wel eens kunstmatig zou kunnen worden opgedreven als de gemeubelde woningen niet onder toepassing van de wet zouden vallen. Hierdoor is de wetgever afgeweken van de oude regeling voor de bescheiden woningen waardoor alleen de ongemeubelde woongelegenheden werden beschermd⁷.

4 Voornamelijk als woning dienen

De wet zal slechts van toepassing zijn als de huurwoning voornamelijk als woning dient, en zal dus niet

¹ Parl. Besch., Senaat, 1974-75, nr. 501-2, p. 2.

² Wet van 10 april 1975, Staatsblad 16 april 1975.

³ Parl. Besch., Senaat, 1974-75, nr. 501-2, pp. 1-2.

⁴ Wet van 29 januari 1964, Staatsblad 8 februari 1964.

⁵ Voor de definitie van de huurovereenkomst en het onderscheid tussen de huurovereenkomst en een aantal andere contracten kan naar de rechtsleer worden verwezen: o.a. M. LA HAYE en J. VANKERCKHOVE, *Le louage des choses*, I, *Les baux en général*, p. 59 e.v.; R.P.D.B., Compl. I, v° *Bail (en général)*-*Bail à loyer*, p. 364 e.v.; H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, IV, p. 485.

⁶ Parl. Besch., Senaat, 1974-75, nr. 501-2, p. 2.

⁷ Wet van 29 januari 1964, art. 1.

gelden als zij wordt aangewend voor andere doeleinden dan bewoning (b.v. opslagplaats).

Het feit, dat met de woning een kleine werkplaats wordt verhuurd, sluit niet uit dat de bewoner wordt beschermd. Bij eventuele geschillen zal de rechter moeten uitmaken, wat de hoofdfunctie van de woning is. Zo zal de wet o.i. niet kunnen gelden als de woning verhuurd is aan een firma ten einde het haar mogelijk te maken een opslagplaats te vestigen, zelfs als zou blijken dat een klein gedeelte van de woning wordt aangewend om een personeelslid te huisvesten.

5 Voor de bewoner

De wetgever heeft de bescherming niet voorbehouden aan de huurder van een woning maar aan de effectieve bewoner. Dit onderscheid kan belangrijk zijn als de huurder en de bewoner niet dezelfde zijn. M.a.w. de wet is ook toepasselijk als een vennootschap een woning huurt ten behoeve van haar personeel of als de ouders een woning huren voor hun studerende kinderen.

6 Die aldaar zijn hoofdverblijfplaats heeft zoals dit blijkt uit de bevolkingsregisters

Het is nodig dat de bewoner in de gehuurde woning zijn hoofdverblijfplaats heeft. De buitenverblijven zijn uitgesloten. Om de appreciatiegevallen tot een minimum te beperken eist de wet dat de bewoner als zodanig in de bevolkingsregisters is ingeschreven. De voorkeur wordt dus gegeven aan een formeel criterium om uit te maken waar de bewoner zijn hoofdverblijfplaats heeft.

Dit zou o.i. de verhuurder niet beletten om een klacht in te dienen tegen de bewoner van het huis die een fictieve inschrijving in de bevolkingsregisters zou hebben bekomen of die niet langer aan de ter zake geldende vereisten voldoet. Het burgerlijk geding zal nochtans geschorst worden zolang over de klacht geen uitspraak is gedaan.

Uitbreiding van de werkingssfeer van de wet

Om misbruiken te voorkomen heeft de wetgever geoordeeld dat de wet ook toepasselijk is op de aanhorigheden van de woning. Bij wijze van voorbeeld somt hij op de garages, parkeerplaatsen en tuinen. Men heeft willen verhinderen, dat aparte huurovereenkomsten worden opgesteld voor de woning en de aanhorigheden, wat de verhuurder de mogelijkheid zou geven voor deze laatste ongebreidelde huuraanpassingen te vorderen.

Aanhorigheden (zoals garages) die apart worden verhuurd vallen niet onder toepassing van de wet.

Het zal de taak van de rechter zijn de werkelijke bedoelingen van de partijen te beoordelen ten einde misbruiken te voorkomen.

Beperkingen van de werkingssfeer van de wet

De werking van de wet werd uitdrukkelijk beperkt tot de woningen die voor de bewoner als hoofdverblijfplaats dienen, met uitsluiting derhalve van kantoren, industriële gebouwen e.d.

Nochtans vallen niet alle huurovereenkomsten betreffende woningen onder toepassing van de wet. Naast de beperkingen die uit de omschrijving van de wet voortvloeien (buitenverblijven e.d.) heeft de wetgever de handelshuurovereenkomsten, de pachtovereenkomsten en de verhuringen toegestaan door de bouwmaatschappijen tot nut van het algemeen uitdrukkelijk uitgesloten.

Voor de pachtovereenkomsten gaf dit geen aanleiding tot discussie daar de huurprijs van hoewoningen reeds streng wordt beperkt door de pachtwetgeving⁸. Dit was niet het geval voor de handelshuurovereenkomsten. Na de indiening van een amendement door de senatoren Lepaffe en Lagasse om de wet ook toe te passen op de handelshuurovereenkomsten (ongeacht of het handelshuis al dan niet als woning wordt gebruikt)⁹, beloofde de regering voor de handelshuurovereenkomsten een apart ontwerp in te dienen.

In de Kamer van Volksvertegenwoordigers werd door de heer Temmerman een amendement ingediend er toe strekkende de huurwoningen, eigendom van gemeenten, verenigingen van gemeenten en C.O.O.'s aan de toepassing van de wet te onttrekken¹⁰. Dit amendement werd verworpen zodat de door de wet gestelde uitzondering klaarblijkelijk restrictief moet worden geïnterpreteerd en alleen maar toepasselijk kan zijn op de door erkende bouwmaatschappijen van sociale woningen verhuurde woningen. Kennelijk heeft de wetgever van deze kant geen misbruiken gevreesd. De huurprijzen van deze woningen werden overigens reeds gereguleerd door het K.B. van 2 juli 1973¹¹. De huurprijs is niet alleen gekoppeld aan het indexcijfer, maar ook aan de inkomsten van de huurder en aan zijn familielasten.

Reglementering van de huuraanpassingsformules

De wetgever heeft op blijvende wijze de huuraanpassingsformules willen bannen, die de huurprijs sneller doen stijgen dan gewettigd is door de stijging van de levensduurte zoals deze blijkt uit het indexcijfer van de consumptieprijzen.

Hij heeft een eenvormige huuraanpassingsformule ingevoerd, die het moet mogelijk maken de maximumhuurprijzen te berekenen. Er wordt geenszins afbreuk gedaan aan de formules die gunstiger uitvallen voor de huurder. De wetgever heeft hem willen beschermen

⁸ Wet van 4 november 1969, art. III, *Staatsblad* 25 november 1969.

⁹ *Parl. Besch., Senaat*, 1974-75, nr. 501-6.

¹⁰ *Parl. Besch., Kamer*, 1974-75, nr. 482-4.

¹¹ K.B. van 2 juli 1973, *Staatsblad* 13 juli 1973.

tegen de gulzigheid van de verhuurder, doch hij verbiedt geenszins dat deze laatste bewust of onbewust vrijgevig zou zijn.

1 Toepasselijkheid van de wettelijke formule

Opdat de aanpassingsformule toepasselijk zou zijn is vereist dat in het lopende huurcontract een periodieke aanpassing van de huurprijs is bedongen.

Niet nodig is dat de huurprijs aan een bepaalde index is gekoppeld. Het is voldoende dat de partijen overeengekomen zijn de huurprijs regelmatig aan te passen.

Voor de geschreven contracten waarin een aanpassingsformule is ingelast, hoe ook geformuleerd, zullen weinig problemen rijzen. De moeilijkheden zullen zich eerder voordoen met de geschreven contracten waarin geen aanpassingsformule is opgenomen, en met de mondelinge huurovereenkomsten.

Het gebeurt zeer vaak dat partijen tijdens de uitvoering van het contract een huuraanpassing doorvoeren.

Als dit slechts één keer is gebeurd kan bezwaarlijk van een periodieke aanpassing sprake zijn, tenzij blijkt dat partijen deze eerste aanpassing bedoeld hebben als het begin van een serie die zich in de toekomst zou verder zetten. Dit zou eventueel kunnen bewezen worden aan de hand van de gevoerde correspondentie.

Hoewel het vrij gemakkelijk is om te stellen, dat één aanpassing in principe geen periodieke aanpassing is, valt het anderzijds niet zo gemakkelijk het begrip periodiciteit te definiëren. Moet de huur aangepast worden op vaste tijdstippen (b.v. eenmaal per jaar)? Ik geloof niet dat het woord periodiek in die zin mag worden opgevat. Voldoende is dat de wil van de partijen blijkt om de huurprijs af en toe te laten stijgen (of dalen) in functie van een bepaald gegeven (meestal de levensduurte). Het komt de rechter toe uit te maken wat de bedoeling van de partijen is geweest.

Anderzijds zullen diverse aanpassingen niet noodzakelijk kunnen gelden als bewijs van de wil der partijen om de huurprijs periodiek te laten schommelen, als blijkt dat al die aanpassingen geïnspireerd zijn door opeenvolgende verbeteringswerken aan de woning. Dit laatste kan zich voordoen als de huurder een onafgewerkte woning heeft betrokken, waarvan de huurprijs mee evolueert met de graad van afwerking van de woning.

Voor de grote woningen zal het probleem hoofdzakelijk rijzen bij de voor langere tijd schriftelijk aangegane contracten.

Bij de kortlopende verhuringen (en hierbij dienen te worden gerekend de mondelinge verhuringen die voor de duur van het contract steunen op de plaatselijke gebruiken) zal de verhuurder steeds de mogelijkheid hebben om tegen het einde van de lopende huurperiode aan de huurder een nieuw huurcontract voor te stellen onder bedreiging van opzegging indien zulks niet wordt aanvaard. Bij het sluiten van

een nieuw huurcontract, zelfs met een zelfde huurder, is de huurprijs van de grote woning aan geen beperkingen onderworpen. Het is immers alleen de aanpassingsformule die gereguleerd is.

Het al dan niet periodiek schommelen van de huurprijs is nochtans heel wat belangrijker voor de kleine en middelgrote woningen, aangezien de duur van het huurcontract ten voordele van de huurder door de wet is verlengd.

2 De werking van de wettelijke formule

Met ingang van 1 december 1974 mag de huurprijs niet meer bedragen dan de basishuurprijs vermenigvuldigd met het nieuwe indexcijfer en gedeeld door het aanvangsindexcijfer.

De wetgever heeft de termen van deze formule gedefinieerd.

a) Basishuurprijs

De basishuurprijs is de huurprijs die werd overeengekomen. Dit is niet noodzakelijk de huurprijs die werd betaald op het ogenblik dat de huurder voor het eerst de woning in gebruik heeft genomen. Het is mogelijk dat partijen een nieuw contract hebben gesloten op een ogenblik dat reeds een huurovereenkomst liep, hetzij om dit laatste na verloop van de overeengekomen of gebruikelijke termijn te vervangen hetzij om het voortijdig te doen eindigen.

Bovendien behandelt art. 1738 B.W. uitdrukkelijk het geval van de stilzwijgende wederinhuurneming. Dit gebeurt als na verloop van de huurtijd in een geschreven overeenkomst vastgesteld, de huurder in het bezit gelaten wordt van het gehuurde goed en de verhuurder zonder protest de huurprijs verder aanvaardt. Door de stilzwijgende wederinhuurneming ontstaat een nieuw contract waarvan de huurprijs blijkt uit de betalingen door de huurder gedaan en door de verhuurder zonder verzet in ontvangst genomen.

Anderzijds kan het ook gebeuren dat partijen tijdens de duur van het huurcontract en met behoud van dit laatste, besluiten de huur te verhogen en voortaan deze verhoogde huurprijs periodiek te laten schommelen door b.v. een indexcijfer op deze verhoogde huurprijs toe te passen. Het zal o.i. deze verhoogde huurprijs zijn die zal moeten gelden als basishuurprijs, aangezien de conventionele aanpassingsformule precies aan deze verhoogde huurprijs wordt gehecht.

Om elk misverstand te vermijden heeft de wetgever gepreciseerd dat de basishuurprijs uitsluitend de eigenlijke huurprijs bevat en niet de eventuele lasten die door het contract aan de huurder worden opgelegd. Met deze lasten worden o.a. bedoeld de lasten die het gevolg zijn van de bewoning van een gemeenschappelijk woningencomplex (huisbewaarder, onderhoud gemene delen, belastingen e.a.).

Onder lasten worden niet verstaan de lasten die door de wet of het contract ten laste van de huurder

zijn gelegd en die geen betaling van de huurder aan de verhuurder vergen (b.v. onderhoud van de woning).

Indien de verhuurder heeft verhuurd tegen een forfaitaire prijs (waarin b.v. ook de verwarmingskosten e.d. zijn begrepen) dan mag dit hele bedrag worden geïndexeerd.

b) *Het nieuwe indexcijfer*

Het is het indexcijfer van de consumptieprijzen van de maand die de huuraanpassing voorafgaat.

De wetgever heeft niet geraakt aan de periodiciteit van de aanpassing, behalve voor de kleine en middelgrote woningen.

Als in de overeenkomst een aanpassing op bepaald ogenblikken (b.v. telkens als het indexcijfer met 5 punten is gestegen) bedongen is, blijft deze periodiciteit gehandhaafd.

Het doorbreken van een bepaald plafond geeft aanleiding tot een huurprijsverhoging. Men zal bij de berekening van de nieuwe huurprijs het effectieve indexcijfer in acht moeten nemen ook al ligt dit in ons voorbeeld meer dan 5 punten boven het aanvangsindexcijfer. Het gebeurt immers zelden dat er precies een stijging van 5 punten optreedt.

Als de overeenkomst niet expliciet bepaalt wanneer de huurprijs kan aangepast worden (dit zal meestal het geval zijn met mondelinge huurovereenkomsten) zal moeten nagegaan worden wat de bedoeling van de partijen is geweest. Ze kan o.a. blijken uit het tempo waarmee de vorige huuraanpassingen hebben plaatsgehad. Als de bedoeling van de partijen niet kan achterhaald worden, komt het logisch voor deze aanpassingen slechts toe te laten telkens als er een nieuwe huurperiode aanvangt.

Voor de mondelinge huurovereenkomsten zal men zich richten naar de plaatselijke gebruiken (b.v. in het arrondissement Gent worden de ongemeubelde woningen van enige omvang geacht per jaar te zijn verhuurd, zodat behoudens andersluidende overeenkomst van de partijen slechts om het jaar een aanpassing kan plaatshebben, en mits met inachtneming van een verwittigingstermijn die ten minste gelijk is aan de opzeggingsstermijn). Voor de geschreven huurovereenkomsten zal men zich dienen te richten naar de expliciete of impliciete wil van de partijen en bij gebreke daarvan naar de plaatselijke gebruiken.

Voor de gemeubelde woningen voert art. 1758 B.W. een vermoeden van duur in, waarbij de duur van de huur geacht wordt dezelfde te zijn als de periode waarvan de huurprijs is vastgesteld (als de huur per kwartaal dient te worden betaald, wordt de huur geacht voor drie maanden te zijn aangegaan). Slechts als dit criterium niet dienstig is zullen de gebruiken in acht worden genomen.

Niet volledig ten onrechte hebben sommige parlementsleden gemeend dat de huurprijsaanpassing te vlug volgde op het bereiken van een bepaald indexpeil.

De senatoren Lepaffe en Lagasse hebben voorgesteld als nieuw indexcijfer het cijfer te nemen van twee maanden voor de huuraanpassing¹². Het komt thans veelvuldig voor dat de huurprijs vooraf dient betaald te worden. Het indexcijfer der consumptieprijzen wordt slechts zeer laat in de maand gepubliceerd, soms zelfs pas in het begin van de volgende maand. Een huurder die overeenkomstig zijn contract voor het begin van de maand wil betalen en anderzijds toch zijn huurprijs wil aanpassen aan het laatste indexcijfer zal door de traagheid van sommige financiële instellingen bij het uitvoeren van betalingsopdrachten in het nauw worden gedreven. Dit bezwaar werd niet in aanmerking genomen en het amendement werd verworpen.

c) *Het aanvangsindexcijfer*

Het is het indexcijfer van de maand die voorafgaat aan het akkoord van de partijen om de huur te laten schommelen.

Eens te meer dient te worden opgemerkt, dat dit niet noodzakelijk de maand is voordat de huurder de woning heeft betrokken.

De overeenkomst waarbij de schommeling werd bedongen, kan dateren van voor het begin van de uitvoering van het huurcontract. Het is zelfs zeer gebruikelijk dat een huurcontract wordt gesloten één of een paar maanden voordat de huurder effectief zijn intrek neemt. Men kan de vraag stellen, of in dat geval het aanvangsindexcijfer het cijfer is van de maand die voorafgaat aan de maand waarin de huur een aanvang heeft genomen dan wel of het de maand is die voorafgaat aan het sluiten van de overeenkomst. Voor een huurder die in december een woning huurt met ingang van 1 januari moet dus worden uitgemaakt of het indexcijfer van november dan wel dat van december als aanvangsindexcijfer dient genomen. De Nederlandse tekst laat o.i. beide interpretaties toe, terwijl de Franse tekst er eerder op wijst, dat het indexcijfer van de maand die aan het sluiten der overeenkomst voorafgaat als aanvangsindexcijfer dient te worden genomen. De parlementaire voorbereiding biedt ons hierbij geen hulp. Ik meen dat de Franse tekst dient verkozen omdat deze de dubbelzinnigheid uitsluit.

Het kan gebeuren dat pas nadat de huurder zijn intrek heeft genomen een huurprijsaanpassing werd bedongen. Dit zal veelal het geval zijn voor oudere contracten die gesloten werden in minder inflatoire tijden. Het is het indexcijfer van de maand die aan het akkoord voorafgaat, dat als aanvangsindexcijfer in aanmerking komt.

Het kan ook gebeuren dat de partijen bij het sluiten van een overeenkomst bedingen, dat de huurprijs gedurende een zekere termijn stabiel zal blijven met dien verstande dat nadien een aanpassingsmechanisme wordt ingevoerd. Hier zal moeten nagegaan worden wat de bedoeling van de partijen is geweest. Was het

¹² Parl. Besch., Senaat, 1974-75, nr. 501-6.

de bedoeling dat de huurprijs die gedurende een jaar stabiel zou blijven, na verloop van dit jaar onmiddellijk zou worden aangepast aan de in dat jaar ingetreden stijging van de levensduurte of was het de bedoeling de stijging van het eerste jaar kwijt te schelden en pas de stijging in acht te nemen die na verloop van dit jaar zal intreden. In het eerste geval zal het aanvangsindexcijfer datgene zijn dat aan het sluiten der overeenkomst voorafgaat, in het tweede geval zal het cijfer van de twaalfde maand na het begin van de huurperiode gelden. In het eerste geval is de huur onmiddellijk gekoppeld aan een index doch werd alleen het aanpassingsmechanisme gedurende een min of meer lange periode stilgelegd. In de tweede hypothese treedt de aanpassing slechts in werking nadat het huurcontract een tijdlang is uitgevoerd.

3 Beperkingen op de wettelijke formule

De wettelijke formule van huuraanpassing kent twee grote beperkingen:

- a) voor de kleine en middelgrote woningen geldt een strengere beperking van de huurprijs;
- b) voor de huurovereenkomsten gesloten vóór 1955 kan het aanvangsindexcijfer ten hoogste het indexcijfer van januari 1955 zijn.

De redactie van de wet lijkt enigszins gebrekkig waar bepaald wordt, dat voor alle huurovereenkomsten gesloten vóór januari 1955 het indexcijfer van januari 1955 als aanvangsindexcijfer geldt. Als de tekst letterlijk wordt gelezen, zou men moeten aannemen dat voor al deze oude contracten noodzakelijkerwijze het indexcijfer van 1955 als aanvangsindexcijfer zou dienen genomen te worden. Wij hebben nochtans gezien dat het aanvangsindexcijfer niet noodzakelijk het indexcijfer is dat gold in de maand vóór het sluiten van de overeenkomst. Het aanpassingsmechanisme kon immers pas later zijn ingevoerd. Tenzij men de bedoeling van de wetgever geweld wil aandoen, moet men aannemen dat voor een huurovereenkomst gesloten vóór 1955 doch waarvoor het aanpassingsmechanisme slechts is ingevoerd na januari 1955 het aanvangsindexcijfer niet dat van januari 1955 is, doch wel datgene dat van kracht was in de maand voordat de huur is begonnen schommelen.

4 Omrekening van de oude indexschalen.

Ten einde de berekening te vergemakkelijken heeft de wetgever gemeend dat bij de wet een tabel diende te worden gevoegd, waarin het aanvangsindexcijfer op basis van de indexschaal gebaseerd op het gemiddelde der consumptieprijzen van 1971 kan worden afgelezen zelfs als het aanvangsindexcijfer is gebaseerd op een schaal van 1953 of 1966. Er wordt zelfs bepaald, dat in de toekomst bij elke verandering van indexschaal de omrekeningstabel door de Koning zal dienen aangepast te worden op voorstel van de minister van Economische Zaken.

Huurprijzen die hoger zijn dan het wettelijk toegelaten maximum

Te verwachten is dat sommige huurprijzen hoger zullen zijn dan het wettelijk toegelaten maximum. De wetgever heeft niet geoordeeld dat elke hogere huurprijs ongerechtvaardigd zou zijn, zodat ter zake een onderscheid dient te worden gemaakt.

1 Hogere huurprijzen die gerechtvaardigd zijn

De wetgever is van oordeel dat twee redenen een hogere dan de wettelijk toegelaten huurprijs kunnen rechtvaardigen.

a) Hogere huurprijs verantwoord door een tegenprestatie

Het kan gebeuren dat tijdens het huurcontract door de verhuurder belangrijke verbeteringswerken werden uitgevoerd ten einde het huurgenot van de huurder te verhogen. Het is duidelijk dat deze verbeteringen aanleiding mogen geven tot een extrahuurverhoging zonder dat van misbruik kan worden gesproken.

Voor de toekomst zal de verhuurder er goed aan doen vooraf met de huurder overeen te komen welke huurprijsverhoging het gevolg zal zijn van verbeteringswerken.

Voor het verleden kan het probleem deliquer zijn. Men kan zich afvragen of het verschil tussen de werkelijke huurprijs en de wettelijke huurprijs gerechtvaardigd wordt door de tegenprestaties van de verhuurder. Daar kan gevreesd worden dat zulks aanleiding kan geven tot eindeloze discussies, vooral als de verhuurder soms moeilijkheden zal ondervinden om de omvang van de door hem gedragen kosten te bewijzen, heeft de wetgever terecht geoordeeld dat bij onenigheid tussen de partijen de vrederechter naar billijkheid zal beslissen.

Het is trouwens niet de enige keer dat de wetgever erop vertrouwt dat de kantonrechter de scherpste hoeken van de wet zal afronden. Het spreekt uiteraard vanzelf dat de vrederechter zich in belangrijke geschillen mag laten voorlichten door deskundigen.

Door partijen toe te staan in geval van tegenprestatie een hogere dan de wettelijke huurprijs te bedingen heeft de wetgever voldoende stimulansen willen behouden, opdat de verhuurder zijn onroerend patrimonium zou moderniseren en verfraaien.

b) Hogere huurprijs verantwoord door sociale overwegingen

Hoewel de wet in de eerste plaats de huurder tot voordeel strekt, heeft de wetgever oog gehad voor de noden van de kleine eigenaars die vaak op de inkomsten van een onroerend vermogen zijn aangewezen om te leven.

Hoewel de hogere huurprijs door geen enkele te-

genprestatie is verantwoord kan in geval van onenigheid de vrederechter beslissen dat deze mag behouden blijven gelet op de wederzijdse positie van partijen.

Eens te meer wordt een beroep gedaan op de vrederechter om de verschillende maatschappelijke belangen tegen elkaar af te wegen. De minister van Justitie Vanderpoorten is er van uitgegaan, dat de vrederechter bij het hanteren van deze vage rechtsnormen een belangrijke taak te vervullen heeft, die kadert in de moderne opvattingen omtrent het beleid van de rechter¹³.

2 Hogere huurprijs die niet gerechtvaardigd is

Als de werkelijke betaalde huurprijs hoger is dan de wettelijk toegelaten huurprijs, dan mag deze voor de toekomst worden verminderd tot het toegelaten niveau. Bovendien kan de huurder die vanaf 1 december 1974 of later te veel heeft betaald dit recupereren.

Als het huurcontract nog loopt moet de recuperatie gebeuren door toerekening op de huurgelden die na de publikatie van de wet vervallen.

Voor de huurovereenkomsten die vóór de publikatie van de wet zijn geëindigd of eindigen alvorens de toerekening kan gebeuren, moet het te veel betaalde aan de huurder worden terugbetaald.

De wet heeft een korte verjaringstermijn ingesteld voor de vorderingen waartoe deze betwistingen aanleiding zouden kunnen geven.

De huurder kan slechts terugbetaling vorderen van hetgeen hij in de laatste twaalf maanden te veel heeft betaald. De termijn waarbinnen de huurder terugbetaling kan vorderen van het te veel betaalde, verjaart in elk geval zes maanden na het einde van de huurovereenkomst.

Voor de bedragen die te veel werden betaald sinds 1 december 1974, is de termijn in feite reeds een stuk verlopen. De huurder die einde december 1974 is weggegaan en die in december te veel heeft betaald zal zich in elk geval moeten reppen daar zijn vordering verjaart einde juni 1975.

Men kan de vraag stellen, wanneer de verjaringstermijn begint te lopen. Logischerwijze dient te worden aangenomen, dat deze termijn begint te lopen vanaf het ogenblik waarop de huurder te veel heeft betaald, aangezien dan een recht op terugvordering ontstaat. Dit heeft tot gevolg, dat de huurder die zijn huurtermijnen met vertraging heeft betaald deze langer zal kunnen terugvorderen dan de huurder die regelmatig betaalt. Dit staat in tegenstelling tot de regeling van de Pachtwet, waar alleen de te veel betaalde pachten die in de laatste vijf jaar vervallen zijn en betaald werden, kunnen worden teruggevorderd¹⁴.

Tijdelijke beperking van de huurprijs van de kleine en middelgrote woningen

Veruit het belangrijkste luik van de wet is het tijdelijke. Deze regeling, die in principe slechts zal gelden tot einde 1976, heeft betrekking op het grootste gedeelte van de huurwoningen. Bovendien is de regeling vrij ingewikkeld en is de beperking van de huurprijs scherper dan voor de grote woningen, zodat aanleiding zal bestaan tot terugbetalen of toerekening van huursommen die slechts tot terugbetalen of toerekening van huursommen die slechts in dezelfde mate als het indexcijfer der consumptieprijsen zijn geëvolueerd.

1 Het begrip kleine en middelgrote woningen

De wetgever heeft deze woningen gedefinieerd aan de hand van hun kadastraal inkomen met dien verstande dat rekening wordt gehouden met het aantal inwoners van de gemeente waarin het goed is gelegen.

Derhalve dienen als kleine of middelgrote woningen te worden beschouwd, de woningen met een kadastraal inkomen tot en met

10.000 fr. in de gemeenten met minder dan 5.000 inwoners ;

12.000 fr. in de gemeenten met 5.000 inwoners tot 29.999 inwoners ;

20.000 fr. in de gemeenten met 30.000 inwoners en meer, alsook voor de gemeenten behorend tot de vijf grote agglomeraties (Antwerpen, Brussel, Charleroi, Gent, Luik).

De wetgever heeft geen onderscheid gemaakt tussen huizen en appartementen¹⁵. Hij bepaalt niet op welke gegevens dient te worden gesteund om het bevolkingscijfer te bepalen. Moet rekening worden gehouden met het cijfer van de laatste volkstelling of moet eerder het cijfer van de werkelijke bevolking zoals dit jaarlijks in het Belgisch Staatsblad wordt bekend gemaakt in acht worden genomen ? Wij menen, dat dit laatste, hoewel minder precies, het best de evolutie van de bevolking weergeeft.

Als dit tijdelijk deel van de wet na 31 december 1976 verlengd wordt, zal de wetgever geconfronteerd worden met het probleem van de fusies van gemeenten, die heel wat gemeenten van categorie zullen doen veranderen.

Een aantal parlementsleden waren van oordeel dat het kadastraal inkomen een slecht aanknopingspunt is om te bepalen in welke categorie een woning valt. Dit is inderdaad een ambtelijk criterium dat zeer weinig huurders bekend is. Een aantal parlementsleden (onder wie de senator Pierson die een wetsvoorstel van gelijkaardige strekking had ingediend) meenden dat de huurprijs een heel wat realistischer en gemakkelijker

¹³ Parl. Hand., Kamer, 1974-75, p. 1670.

¹⁴ Wet van 4 november 1969, art. III, 5 ; H. CLOSON, *Le bail à ferme*, Brusel 1970, p. 115.

¹⁵ De Wet van 29 januari 1964 op de bescheiden woningen bepaalde in art. 1, 2°, dat de grens voor appartementen en delen van huizen werd teruggebracht op twee derde van het peil dat voor de huizen was bepaald.

criterium was om de grote van de andere woningen te scheiden. Het is bovendien een criterium dat de partijen in gemeen overleg hebben bepaald. De moeilijkheden werden weggewuifd door o.a. te verwijzen naar het precedent van de wet op de bescherming van de huurprijzen van de bescheiden woningen. Dit argument is zeker niet overtuigend voor wie in de praktijk heeft ondervonden hoe weinig huurders zich bewust waren van de bescherming die de wet hun bood, laat staan dat zij het kadastraal inkomen van de door hen betrokken woning kenden.

2 Bepaling van het kadastraal inkomen als dat niet afzonderlijk is vastgesteld

Het gebeurt dat een woning die als een perceel op de legger is ingeschreven in werkelijkheid door verschillende huurders wordt betrokken. In dat geval zullen de partijen zelf een kadastrale waarde toekennen aan elk der woongelegenheden in verhouding tot de belangrijkheid ervan. Kunnen zij het niet eens worden, dan zal de splitsing gebeuren door het bestuur van het kadaster. Men kan alleen hopen dat dit bestuur zijn antwoord zal laten kennen binnen een redelijke termijn.

3 Woningen waaraan geen kadastraal inkomen is toegekend

De normale gang van zaken is dat het kadastraal inkomen van nieuwe woningen met een grote vertraging wordt vastgesteld (twee jaar schijnt geen uitzondering te zijn). Deze woningen genieten de bescherming niet die is toegekend aan de huurders van bescheiden en middelgrote woningen.

In de door de commissie voor de Justitie van de Senaat aangenomen tekst was bepaald, dat in dit geval de partijen zelf het kadastraal inkomen konden vaststellen en bij gebrek aan akkoord dit laten doen door het bestuur van het kadaster¹⁶.

De afdeling Binnenlandse Aangelegenheden van de Senaat heeft geoordeeld, dat partijen onbevoegd zijn om een kadastraal inkomen vast te stellen; zij kunnen slechts een bestaand kadastraal inkomen splitsen. Er werd dan ook geoordeeld, dat nieuwe woningen de bescherming van de wet niet behoeften¹⁷.

Wij wensen er terloops op te wijzen dat in een brochure uitgegeven door het Ministerie van Economische Zaken¹⁸ de tegenovergestelde mening wordt verdedigd. De lectuur van de wet en de wetsgeschiedenis laten o.i. geen twijfel toe. Hiermee blijkt eens te meer, hoe gevaarlijk het is de uitlegging van wetten aan economen over te laten.

De vraag kan gesteld worden, wat er dient te gebeuren als het kadastraal inkomen van een nieuwe woning wordt vastgesteld nadat de wet in werking is getreden

en voordat het tijdelijk luik heeft opgehouden te gelden. Ik meen dat de beperkingen hier niet kunnen gelden omdat de wetgever slechts de bedoeling heeft gehad om de huurprijs af te remmen van bestaande woningen, waarvan op het ogenblik van het in werking treden van de wet kon worden uitgemaakt dat zij bescherming verdienden.

Voor nieuwe woningen wordt de huurprijs vrij vastgesteld, zonder enige beperking. M.a.w. partijen bepalen conventioneel de huurwaarde. Deze huurprijzen kunnen ook niet worden beschermd tegen de forse indexstijgingen van 1973 en 1974, wat het doel is van het tijdelijke luik van de wet. De huurder heeft met kennis van zaken gehuurd en dient er rekening mee te houden dat de wetgever hem niet heeft willen beschermen.

4 De maximum huurprijs als het contract in een periodieke aanpassing voorziet

De wetgever heeft een onderscheid gemaakt naar gelang het huurcontract in een periodieke schommeling van de huurprijs voorziet of niet. De maximum huurprijs zal in beide gevallen verschillend zijn.

Als het huurcontract dat expliciet of impliciet of op grond van de plaatselijke gebruiken een bepaalde duurtijd heeft, die nog niet is verstreken, in een periodieke schommeling van de huurprijs voorziet (voor dit begrip, zie supra) worden drie categorieën van huurcontracten onderscheiden:

a) De huurcontracten gesloten vóór 1 januari 1973

Hiermede worden bedoeld alle overeenkomsten die voor deze datum werden gesloten, ook al is de uitvoering van het contract pas later begonnen. Voor deze overeenkomsten dient de huurprijs eerst op zijn waarde op 1 januari 1973 te worden gebracht; daartoe wordt op de basishuurprijs de wettelijke huuraanpassingsformule toegepast (zie supra)¹⁹. Dit bedrag wordt dan vermenigvuldigd met een coëfficiënt die elk jaar zal worden vastgesteld bij een in Ministerraad overlegd koninklijk besluit op voorstel van de minister van Economische Zaken. Deze coëfficiënt bedraagt thans 1.16²⁰.

Op deze manier bekomt men de maximum toegelaten huurprijs. Als blijkt dat de conventionele huuraanpassingsformule gunstiger uitvalt voor de huurder mag deze verder worden toegepast.

Als blijkt dat sinds 1 december 1974 te veel is betaald, d.w.z. voor de huurtermijnen vervallen in december 1974 en later, mag het te veel betaalde worden toegerekend op de huur of teruggevorderd zoals hier-

¹⁶ Parl. Besch. Senaat, 1974-75, nr. 501-2, p. 23.

¹⁷ Parl. Hand., Senaat, 1974-75, pp. 1676-1678.

¹⁸ De Nieuwe Huurwet, p. 11.

¹⁹ In de brochure *De Nieuwe Huurwet*, p. 90, wordt een handige tabel gepubliceerd waarin een coëfficiënt wordt opgegeven waarmee de basishuurprijs dient te worden vermenigvuldigd om hem op zijn waarde van 1 januari 1973 te brengen.

²⁰ K.B. van 11 april 1975, *Staatsblad* 16 april 1975, art. 1.

boven is uiteengezet.

De huur zal geblokkeerd blijven op dit maximumpeil tot einde november 1975. Vóór 15 november 1975 zal de nieuwe coëfficiënt worden bepaald die de toegelaten huuraanpassing van 1 december 1975 zal vaststellen.

Een moeilijkheid zou zich kunnen voordoen als het huurcontract vóór 1 januari 1973 is gesloten doch pas na deze datum werd besloten de huurprijs te laten schommelen. Ik meen dat in dat geval de huurprijs niet eerst op zijn waarde dient gebracht te worden en dat dit geval dient gelijkgesteld te worden met de hieronder behandelde situatie. Het is immers niet mogelijk de wettelijke huuraanpassingsformule toe te passen, aangezien het aanvangsindexcijfer zich situeert na 1 januari 1973.

b) De huurcontracten gesloten tussen 1 januari 1973 en 30 november 1973

Voor deze huurcontracten dient de basishuurprijs enkel te worden vermenigvuldigd met een coëfficiënt die echter slechts 1,13 bedraagt²¹.

Deze vermenigvuldiging zou mogen gebeuren ook al is pas na 30 november 1973 bedongen dat de huurprijs zou gaan schommelen. De wet vereist weliswaar dat de huurovereenkomst tussen 1 januari en 30 november 1973 werd gesloten, doch niet dat het schommelingsmechanisme in dezelfde periode werd bedongen.

c) De huurcontracten gesloten sedert 1 december 1973

Hier zal de huurprijs ongewijzigd blijven tussen 1 december 1974 en 1 december 1975. Het was dus wel mogelijk huuraanpassingen door te voeren tussen 1 december 1973 en 1 december 1974 maar vanaf deze laatste datum zal de huurprijs naar zijn oorspronkelijk peil terugkeren.

Het spreekt vanzelf en dit kan trouwens als een algemene opmerking gelden, dat de verhuurder die tussen 1 december 1973 en 1 december 1974 de indexaanpassingen waarop hij volgens het contract recht had niet volledig heeft doorgerekend, mag compenseren met hetgeen hij na 1 december 1974 zou te veel ontvangen hebben, voor zover de verhuurder ook van deze indexaanpassingen niet heeft afgezien.

5 Maximumhuurprijs als het contract dat een periodieke aanpassing bepaalt, wordt verlengd

Als het contract waarin een huuraanpassingsformule voorkomt, wordt verlengd hetzij ingevolge een beding in het contract zelf, hetzij ingevolge de wet die een verlenging tot einde 1976 oplegt, mag de huurprijs niet hoger zijn dan die welke hierboven onder 4 is uiteengezet.

6 De maximumhuurprijs als het contract geen periodieke aanpassing bepaalt

Hier dient onderscheid gemaakt tussen de contracten van bepaalde en van onbepaalde duur.

a) De contracten van bepaalde duur

Met huurcontracten van bepaalde duur worden bedoeld de geschreven huurcontracten waarin de duur uitdrukkelijk of impliciet is uitgedrukt, en de mondelinge of geschreven huurcontracten waarvan de duur wordt bepaald door de plaatselijke gebruiken voor zover deze een verhuring van een bepaalde duur regelen. Ook de huurcontracten van gemeubelde woningen worden in principe geacht van bepaalde duur te zijn.

Op het ogenblik dat het huurcontract aan zijn eindpunt komt en voor zover dit ligt vóór 31 december 1976, op welke datum de tijdelijke regeling ophoudt gelding te hebben, mag de wettelijke huuraanpassingsformule worden ingevoegd.

Op dat ogenblik worden deze huurcontracten immers verlengd hetzij ingevolge de wet, hetzij ingevolge het geschreven contract.

Al de hierboven opgesomde huurcontracten worden op het ogenblik dat zij aan hun eindpunt komen, verlengd tot 31 december 1976. Een uitzondering dient te worden gemaakt voor de geschreven huurcontracten die uitzonderlijk een bepaalde duur bedingen en tevens bepalen dat na verloop van deze termijn een nieuwe termijn zou lopen die eindigt na 31 december 1976. Indien deze contracten niet tijdig werden opgezegd, zal de contractuele verlenging lopen, die zich verder uitstrekt dan de wettelijke. Het stond de verhuurder vrij met inachtneming van de contractuele of gebruikelijke opzeggingstermijn deze contractuele huurverlenging te voorkomen. Deze opzegging zou nochtans de kortere wettelijke verlenging niet hebben kunnen beletten.

Als de verhuurder geen bezwaar heeft tegen de contractuele verlenging, maar wel gebruik wenst te maken van zijn recht om de wettelijke huuraanpassingsformule in te voeren, dient hij zulks te doen met inachtneming van een voldoende voorbericht dat hetzij door het contract, hetzij door de gebruiken wordt bepaald en gewoonlijk gelijk is aan de opzeggingstermijn, anders zou het contract verder lopen op dezelfde voorwaarden d.w.z. zonder indexering.

Een speciaal probleem kan zich voordoen bij het veel voorkomende contract drie zes negen, dat wordt beschouwd als een contract van negen jaar met tussentijdse opzeggingsmogelijkheid.

De verhuurder die na verloop van het derde of het zesde jaar de huur wil laten schommelen, dient o.i. de huurder met inachtneming van de opzeggingstermijn in kennis te stellen, anders loopt het contract verder op de oude voorwaarden. Het contract neemt weliswaar na verloop van het derde en zesde jaar geen einde,

²¹ Ib.

zodat een wettelijke verlenging strikt genomen niet nodig is, maar de huurder beschikt over de mogelijkheid, althans als hij ze heeft bedongen, om het contract vroegtijdig te beëindigen.

Een eventuele opzegging zou weliswaar geen onmiddellijke uitwerking kunnen hebben, daar de huur wettelijk is verlengd tot 31 december 1976, maar zou toch de contractuele bedongen huurtijd ongedaan kunnen maken en de wettelijke in de plaats stellen. Het lijkt dan ook logisch dat de verhuurder ook de contractuele huurtijd ongemoeid kan laten, om slechts een prijsaanpassingsmechanisme in te voeren. Deze ingreep in het contract gaat minder ver dan de opzegging ervan, terwijl de huurder die de invoering van het huuraanpassingsmechanisme te zwaar vindt het contract kan beëindigen.

De invoering van het huuraanpassingsmechanisme zal tot 31 december 1976 dode letter blijven, daar tot die datum slechts de wettelijk toegelaten huurprijsverhogingen worden aangerekend. Om de verhuurder te compenseren voor de mogelijkheid die hem wordt ontnomen om vanaf het eindpunt van zijn contract een huurprijsverhoging te vragen mag vanaf de verlenging van het huurcontract een huurprijs worden aangerekend die gelijk is aan de op 1 januari 1973 geldende huurprijs vermenigvuldigd met de coëfficiënten bepaald onder 4, zonder voorafgaande opwaardestelling. De basishuurprijs waarop de coëfficiënten worden berekend is die welke werd aangerekend op 1 januari 1973. Daar in het contract geen huuraanpassingsformule voorkwam, zal deze huurprijs meestal dezelfde zijn als de beginhuurprijs. Dit is nochtans niet het geval als de huurprijs zonder periodiek te schommelen in de loop van het contract en vóór 1 januari 1973 in gemeen overleg werd aangepast. Hierboven hebben wij gezegd dat één huurprijsaanpassing niet noodzakelijk een periodieke schommeling van de huurprijs tot gevolg heeft.

Zonder tussenkomst van de wet zou niets de verhuurder hebben kunnen beletten om de huur te verhogen op het ogenblik dat het huurcontract aan zijn contractueel of gebruikelijk einde kwam. Bij gebrek aan akkoord van de huurder kon deze met opzegging worden bedreigd.

Als de aldus bekomen huurprijs werkelijk afwijkt van de normale huurwaarde kunnen de partijen vragen dat de vrederechter de normale huurwaarde vaststelt. De vrederechter oordeelt naar billijkheid.

b De contracten van onbepaalde duur

Deze contracten worden onmiddellijk verlengd tot 31 december 1976.

De wettelijke huuraanpassingsformule mag onmiddellijk worden ingevoerd, doch voorlopig mag de huurprijs slechts worden vermenigvuldigd met de coëfficiënten onder 4 uiteengezet om op 1 december 1975 op nieuw te worden aangepast.

Terloops zij opgemerkt dat de huurders die voorheen de bescherming genoten van de wet op bescheiden woningen, het voordeel van een huurverlenging genieten, maar hun huurprijs kunnen zien aanpassen.

Ook hier kan de vrederechter gevraagd worden de normale huurwaarde vast te stellen als deze merkkelijk afwijkt van de wettelijk berekende huurwaarde.

7 Maximumhuurprijs als er een nieuw contract wordt gesloten of de huur wordt overgedragen

De huurder geniet het voordeel van een wettelijke huurverlenging tot einde 1976 doch is geenszins verplicht hiervan gebruik te maken. Zoals vroeger mag hij een einde maken aan de huurovereenkomst mits hij de contractuele of gebruikelijke opzeggingstermijnen in acht neemt. Het is dus mogelijk dat het probleem van de huuroverdracht of herverhuring van de kleine of middelgrote woningen zich zal voordoen.

De wetgever heeft willen beletten dat de verhuurder deze gelegenheid zou aangrijpen om overdreven prijsverhogingen door te voeren. Er zou kunnen gevreesd worden dat de verhuurder niet alleen de levensduurte die zich in het verleden heeft gemanifesteerd, zou doorrekenen maar tevens die welke hij voor de toekomst verwacht en die hij niet zal kunnen verzeke- ren op grond van de wettelijke huurprijsbeperking.

Het spreekt vanzelf dat de bedoelingen van de wetgever niet mogen omzeild worden door aan de huurder een "pas de porte" te vragen (een soort forfaitaire vergoeding om als huurder te worden toegelaten) die niet door een tegenprestatie is verantwoord.

Er moet onderscheid gemaakt worden naargelang in het oude of overgedragen huurcontract al dan niet een huuraanpassingsformule bedongen was.

Als het vorige of overgedragen huurcontract in een huuraanpassing voorzag, mag de huurprijs niet stijgen. Alleen de huurprijs zoals bepaald onder 4 is toegelaten.

Als het vorige of overgedragen huurcontract niet in een huuraanpassing voorzag, mag de huurprijs worden aangepast overeenkomstig hetgeen onder 4 is bepaald zonder voorafgaande opwaardestelling van de huur.

Door het feit dat de huur, die op 1 januari 1973 toepasselijk was, slechts met een coëfficiënt mag worden vermenigvuldigd en niet eerst op zijn waarde van 1 januari 1973 mag worden gebracht kan de verhuurder worden gehandicapt als de vorige huur een lange looptijd had.

Het is inderdaad gebruikelijk dat de verhuurder een nieuwe verhuring of een huuroverdracht waarover zijn akkoord wordt gevraagd, aangrijpt om de huurprijs op te trekken tot zijn werkelijk peil. Om dit te verhelpen machtigt de wetgever de vrederechter om de werkelijke huurwaarde naar billijkheid te bepalen.

Buitengewone huurprijsverhoging voor de kleine en middelgrote woningen

Ten einde bepaalde onrechtvaardigheden, die het gevolg zouden zijn van al te strak gereguleerde huurprijzen te voorkomen heeft de wetgever in een aantal uitlaatkleppen voorzien.

1 Vaststelling van de normale huurwaarde door de vrederechter

Zoals reeds is uiteengezet bestaat de mogelijkheid om de vrederechter te verzoeken de normale huurwaarde vast te stellen als ter gelegenheid van de contractuele of wettelijke verlenging of de overdracht van een contract of bij het sluiten van een nieuw contract (al dan niet tussen dezelfde partijen) zou blijken dat de wettelijk toegelaten huurprijs merkelijk zou afwijken van de normale huurwaarde van de woning.

Deze afwijking die vooral te vrezen valt als het oude huurcontract geen indexaanpassingsformule bevatte (in welk geval de huur niet vooraf op haar waarde van 1 januari 1973 mag worden gebracht), kan zich nochtans voordoen als het oude huurcontract een aanpassingsformule bevatte. Het kan immers gebeuren dat de basishuurprijs om allerlei redenen te laag werd genomen, zodat zelfs een wettelijke aanpassing niet passend zou zijn om de werkelijke huurwaarde uit te drukken.

De afwijking tussen de normale en de wettelijke huurwaarde moet nochtans merkelijk zijn, d.w.z. dat de vrederechter niet kan optreden als het verschil onbeduidend zou zijn. De vrederechter mag niet geroepen worden om de wettelijke huurprijs op een apothekersweegschaaltje af te wegen.

In tegenstelling tot het oorspronkelijk regeringsontwerp heeft het parlement niet gewild dat de verlenging of overdracht van een huurcontract of de herverhuur aanleiding zou geven tot spectaculaire huurverhogingen d.w.z. tot huurverhogingen die gelijk zouden staan met de werkelijke stijging van de levensduurte.

Men kan zich de vraag stellen op welke referentiepunten de vrederechter zal kunnen steunen om de normale huurwaarde te bepalen.

Mag de vrederechter hierbij steunen op de prijs die bekomen werd bij de eerste verhuring van een gelijkaardige woning (waar de partijen niet gelimiteerd zijn bij het vaststellen van de aanvangshuurprijs) of moet de vrederechter ook rekening houden met de relatieve daling van de huurprijs (in koopkracht uitgedrukt) die het gevolg zal zijn van deze wet?

Hoewel de huurwaarde van de woningen niet noodzakelijk in dezelfde mate evolueert als het indexcijfer der consumptieprijzen, zal dit laatste gegeven toch een niet te onderschatten rol spelen om de huurwaarde te bepalen. De wetgever heeft nochtans precies willen vermijden dat de huurprijzen van kleine en middelgrote woningen even snel stijgen als het algemeen peil van de levensduurte.

De wetgever bepaalt, dat de vrederechter de normale huurwaarde kan vaststellen. Wanneer het gaat om een contract dat wettelijk of contractueel wordt verlengd zal de procedure dienen gevolgd die verderop wordt uiteengezet. Nochtans zou in geval van huuroverdracht en meer nog van nieuwe verhuring, de verhuurder zich m.i. bij eenzijdig verzoekschrift tot de vrederechter kunnen wenden om de normale huurwaarde te doen bepalen. De verhuurder kan er belang bij hebben de normale huurwaarde te kennen van zijn woning alvorens in een huuroverdracht of in nieuwe verhuring toe te stemmen. Wanneer de verhuurder van oordeel is dat de wettelijke huur te laag is kan hij zijn beslissing om opnieuw als woning te verhuren afhankelijk maken van de huurprijs die hij kan krijgen.

Ingeval zijn woning vrijkomt zou m.i. niets de verhuurder beletten om zijn pand voor andere doeleinden dan bewoning aan te wenden, waar vrij een huurprijs kan worden bedongen (b.v. verhuring als kantoor) of ook kan hij er de voorkeur aan geven zijn woning te laten leegstaan eerder dan te verhuren voor een prijs die naar zijn inzicht te laag is.

De vraag kan gesteld worden of partijen zelf de normale huurwaarde van de woning zouden kunnen bepalen.

Ik geloof dat partijen dit zouden kunnen doen, doch deze overeenkomst zou aangetast zijn door een relatieve nietigheid. De wet, die imperatief recht is en niet van openbare orde, wil in de eerste plaats de huurder beschermen tegen te hoge huurprijzen. Als de huurder nochtans vrijwillig meer betaalt dan de wet bepaalt, blijft dat zijn goed recht. Hij kan nochtans steeds op zijn beslissing terugkomen en het te veel betaalde toerekenen of teruggeisen (onder voorbehoud van de verjaring natuurlijk).

Wanneer men de partijen zou toestaan een onaanvechtbare overeenkomst te sluiten, is het gevaar niet denkbeeldig dat de huurder onder zware druk wordt gesteld om met een verhoogde huurprijs in te stemmen.

Het lijkt mij nochtans mogelijk dat de verhuurder die wordt aangesproken tot terugbetaling, bij wijze van verweer aan de vrederechter kan vragen de normale huurwaarde vast te stellen.

Men kan zich ook afvragen, of de huurder die van oordeel is dat de wettelijk toegelaten prijs te hoog is en de normale huurwaarde overtreft, aan de vrederechter een huurprijsvermindering kan aanvragen.

Voor de nieuwe huurovereenkomsten of in geval van huuroverdracht lijkt het antwoord ondubbelzinnig neen te moeten zijn.

Partijen mogen immers vrij de huur bepalen binnen de perken van de wet. De wilsautonomie is weliswaar aan banden gelegd, doch niet volledig uitgeschakeld. Maar ik geloof ook niet dat de huurder die een contractuele of wettelijke verlenging van zijn huurcontract bekomt, deze huurprijsvermindering zou kunnen vragen. Hoewel de loutere redactie van de desbetref-

fende tekst deze conclusie niet wettigt, meen ik dat zij voortvloeit uit de algemene economie van artikel 4 van de wet.

2 Verhoging van de huurwaarde die het gevolg is van verbeterings- of verbouwingswerken

Ten einde de verhuurder verder te stimuleren om zijn onroerende goederen te verbeteren, staat de wetgever toe dat in dat geval een hogere huurprijs wordt overeengekomen. Partijen kunnen zelf overeenkomen of zich bij gebrek aan akkoord tot de vrederechter wenden, die dan de huurwaarde zal bepalen.

Het spreekt nochtans vanzelf dat alleen verbeteringen en verbouwingen in aanmerking komen.

De onderhoudswerken die door de wet ten laste van de verhuurder worden gelegd, geven geen aanleiding tot huurprijsverhoging ook al zou blijken dat de verhuurder hiervoor belangrijke uitgaven heeft moeten doen (b.v. herstel van dak).

Anderzijds spreekt het vanzelf dat de verbeteringswerken de huurwaarde moeten verhogen. Het is dus niet voldoende dat een paar onaanzienlijke werkjes worden uitgevoerd.

Er zou m.i. geen bezwaar bestaan dat partijen alvorens de werken aan te vatten, zich akkoord zouden stellen over de huurprijsverhoging die hiervan het gevolg zal zijn.

Het is normaal dat de verhuurder wenst te weten of de uitgaven die hij zich zal getroosten, een zekere vrucht zullen afwerpen.

3 Verhoging van de huurprijs om sociale redenen

Ten einde de kleine eigenaar te beschermen tegen een ongerechtvaardigde beperking van zijn koopkracht, heeft de wetgever het nuttig geoordeeld de vrederechter de macht te geven een huurprijsverhoging toe te staan, die door geen enkele tegenprestatie zou zijn verantwoord.

De vrederechter moet zich hierbij laten leiden door de wederzijdse sociale toestand van de partijen. Het zou immers niet billijk zijn dat een welgestelde huurder van de bescherming van de wet zou profiteren ten nadele van een povere verhuurder. Men kan immers vrezen dat sommige huurders zich aan een beschermd huurcontract gaan vastklampen, hoewel hun verbeterde financiële positie een dergelijke bescherming niet wettigt. Men moet in dit verband slechts denken aan de vele misbruiken die bestaan bij de verhuring van sociale woningen.

De huurprijsverhoging moet gewettigd zijn door de sociale positie van beide partijen. Een bescheiden verhuurder die een even bescheiden huurder heeft, zal aan het kortste eind trekken, terwijl de welstand van een huurder niet volstaat om voor een welgestelde verhuurder een huurprijsverhoging te wettigen.

Probleem van de onderverhuring

Het kan gebeuren dat een hoofdverhuurder een grote woning huurt, waarvan hij één of meer delen onderverhuurt.

De onderverhuurde woningen kunnen door splitsing van het totale kadastraal inkomen, kleine of middelgrote woningen worden.

De hoofdhuurder die een grote woning huurt, heeft niet het genot van de bescherming die voor de huurders van kleine en middelgrote woningen bestemd is, terwijl zijn onderhuurders die bescherming wel kunnen genieten.

De onderhuurder geniet t.a.v. de verhuurder immers dezelfde bescherming als de huurder die rechtstreeks van de eigenaar huurt.

Dit probleem werd uitdrukkelijk behandeld in de afdeling Binnenlandse Aangelegenheden van de Senaat²³. De senatoren waren van oordeel dat de hoofdhuurder zich eventueel tot de vrederechter zou kunnen wenden om van de onderhuurders een huurprijsverhoging af te dwingen die de wettelijke huurprijs overschrijdt.

Er kan immers een gebrek aan evenwicht ontstaan tussen de huurprijs betaald door de hoofdhuurder, die het normale ritme van het indexcijfer van de consumptieprijsen volgt, en het deel door de hoofdhuurder gec recupereerd van de onderhuurders.

De senatoren waren van oordeel dat de hoofdhuurder in dat geval als een sociaal geval zou kunnen worden beschouwd.

Het probleem zou zich nochtans scherp kunnen voordoen als ook de onderhuurder een sociaal beharigenswaardig geval is.

De vrederechter die naar billijkheid mag oordelen zal hier al zijn scheidsrechterlijke talenten dienen aan te spreken.

Verlenging van de huur van kleine en middelgrote woningen

Alle huurcontracten van onbepaalde duur en alle huurcontracten van bepaalde duur die eindigen of opzegbaar zijn vóór einde 1976 worden verlengd tot 31 december van dat jaar. De verkoop van het onroerend goed doet hieraan geen afbreuk.

Deze huurverlenging strekt de huurder tot voordeel. Hij mag nochtans verder gebruik maken van de contractuele of uit de plaatselijke gebruiken voortvloeiende rechten om de huur te beëindigen vóór einde 1976.

De verlenging van de huur is nochtans niet absoluut.

1 Intrekking van de huurverlenging

a) *Persoonlijke bewoning door de verhuurder of sommige van zijn bloed- of aanverwanten*

De verhuurder kan de intrekking van de huurver-

²³ Parl. Hand., Senaat, 1974-75, p. 1675.

lenging vorderen om zelf het verhuurde goed te betrekken of om het te laten betrekken door zijn afstammelingen, aangenomen kinderen, bloedverwanten in opgaande lijn, of bloedverwanten in de zijlijn tot en met de tweede graad, door zijn echtgenoot of diens afstammelingen, bloedverwanten in opgaande lijn, aangenomen kinderen of bloedverwanten in de zijlijn tot en met de tweede graad.

Er dient een opzeggingstermijn in acht te worden genomen volgens het contract of de plaatselijke gebruiken.

De ingebruikneming moet binnen drie maanden na het verstrijken van de opzeggingstermijn of de ontruiming door de huurder geschieden en twee jaar duren.

De wetgever eist dat het goed persoonlijk en effectief betrokken wordt door de persoon die het voordeel van de opzegging geniet.

Er wordt niet gepreciseerd wat dient verstaan te worden onder persoonlijk en effectief betrekken. Mag de koper van een buitenhuisje opzegging geven om dit laatste te gebruiken als zomer- en weekendverblijf? Ik geloof dat dit een aanvaardbare vorm van betrekking kan genoemd worden. De wetgever preciseert immers niet dat de persoon die het voordeel van de opzegging geniet uitsluitend de opgezegde woning moet betrekken.

De wet vereist dat de verhuurder of de persoon tot wiens voordeel de opzegging strekt het goed zou betrekken (occupier), niet bewonen. Dit laatste sluit zelfs in dat de verhuurder of een zijner hierboven genoemde familieleden het goed zou mogen aanwenden voor andere doeleinden dan bewoning (b.v. inrichting van een kantoor).

In elk geval zal de vrederechter in concreto moeten nagaan of er van effectieve betrekking sprake is. Het lijkt voor de hand te liggen dat de persoon die het voordeel van de opzegging geniet, het goed zal moeten bemeubelen om een normale betrekking mogelijk te maken en er tevens met een zekere regelmaat gebruik van zal moeten maken.

De wetgever is in elk geval heel wat minder streng geweest dan in de wet tot bescherming van de huur van bescheiden woningen²⁴, die eiste dat de eigenaar het goed had gekocht om het zelf te bewonen en hiervoor vermindering van registratierechten had bekommen overeenkomstig art. 53 van het Wetboek van registratie-, hypotheek- en griffierechten²⁵.

Evenmin bepaalt de wet dat van de persoon tot wiens voordeel de opzegging strekt, kan gevergd worden dat hij aantoonst hoe hij zijn voornemen zal ten uitvoer leggen, noch wordt bepaald dat de rechter de ernst en de gegrondheid van de opzegging dient te beoordelen.

De wetgever heeft de vrederechter kennelijk niet

dezelfde bevoegdheid toegekend als het geval is in de Pachtwet²⁶.

Dit kan de vrederechter nochtans niet beletten om een kennelijk bedrieglijke opzegging af te wijzen en de intrekking van de huurverlenging te weigeren. "Fraus omnia corrumpit" kan ook hier gelden. Hij zal deze regel nochtans met de grootste omzichtigheid hanteren. De wet stelt immers sancties voor het geval dat de persoon tot wiens voordeel de opzegging strekt, deze opzegging niet waarmaakt. De sanctie dient dus eerder repressief en niet preventief te zijn.

b) Sloping of wederopbouw van de woning

De verhuurder kan de intrekking van de verlenging ook bekomen om zijn pand geheel of gedeeltelijk te slopen of weder op te bouwen.

Hiervoor dient hij vooraf een kopie van de bouwvergunning mee te delen aan de huurder en hem een opzegging te geven zoals door het contract of de plaatselijke gebruiken is bepaald.

De wet geeft geen definitie van het begrip sloping. Daar een gedeeltelijke sloping volstaat kunnen hierover betwistingen ontstaan.

De vrederechter kan zich m.i. door de wil van de huurder laten leiden. Als het overblijvende gedeelte de huurder voldoening schenkt, lijkt er mij geen reden te zijn om de intrekking toe te staan. Anders zou de verhuurder ermee kunnen volstaan een bouwvallig stalletje of achterbouwtje af te breken om intrekking te bekomen. De huurder die zich wil handhaven zal m.i. nochtans geen aanspraak kunnen maken op huurvermindering wegens verminderd huurgenoet.

De wet definieert wel de wederopbouw. Deze moet betrekking hebben op de ruwbouw en voorafgegaan zijn door een sloping van een deel van de ruwbouw en de kosten dienen ten minste gelijk te zijn aan drie jaar huur.

Men kan zich afvragen hoeveel stalletjes zullen gesloopt worden om plaats te maken voor een moderne autobergplaats.

De werken dienen aangevat te worden binnen drie maanden na het verstrijken van de opzeggingstermijn of de ontruiming van het goed.

c) Ernstige tekortkoming of ongeoorloofde handeling van de huurder

De wetgever heeft geoordeeld dat de verlenging kan worden ingetrokken als de huurder aan zijn verplichtingen te kort schiet of een ongeoorloofde handeling verricht die, objectief gezien, de voortzetting van de contractuele betrekkingen onmogelijk maakt.

Voor de ernstige tekortkomingen kan men denken aan de redenen die tot hiertoe werden aangevoerd om de huurverbreking te vorderen. Het valt nochtans niet te ontkennen dat heel wat vrederechters stug waren

²⁴ Art. 3.

²⁵ Meestal eigenaars die een eerste bescheiden woning hadden verworven.

²⁶ Art. 12.5.

om de verbreking van een korte huur toe te staan ten einde aan de huurder de uitdrijving en/of de betaling van een wederverhuuringsvergoeding te besparen. Men kan er immers van uitgaan dat de verhuurder zich steeds van een ongewenste huurder kan ontdoen door het geven van een opzegging. Ook zeer vele verhuurders daaromtrent voorgelicht door hun raadslieden, gaven de voorkeur aan de eenvoudigere en elegantere oplossing van de opzegging, eerder dan zich in een procedure van huurverbreking te storten.

Nu de verhuurder niet meer over de keuze beschikt tussen opzegging en aanvraag tot verbreking als zijn huurder aan zijn verplichtingen te kort schiet, zal de vrederechter verplicht worden zich te gaan bezinnen over de feiten en tekortkomingen die de huurverbreking wettigen. De wetgever heeft immers alleen die huurders willen beschermen die als een goed huisvader al hun verplichtingen naleven (o.a. de regelmatige en stipte betaling van de huishuur).

Wat dient te worden verstaan onder ongeoorloofde handelingen van de huurder die, objectief gezien, de voortzetting van de contractuele betrekkingen tussen partijen onmogelijk maken, is een onbeschreven bladzijde die door de rechtspraak zal moeten worden ingevuld.

Er kan dienaangaande verwezen worden naar de Pachtwet²⁷ die als reden van opzegging aanmerkt: de zware beledigingen en daden van vijandigheid vanwege de pachter tegenover de verpachter en de leden van zijn familie die onder zijn dak leven, of de veroordeling van de pachter wegens feiten die noodzakelijkerwijze het vertrouwen van de verpachter moeten schokken of de verhouding tussen partijen onmogelijk maken.

2 Sanctie bij niet gerechtvaardigde opzegging

Ten einde te voorkomen dat de verhuurder de intrekking van de verlenging slechts zou nastreven om de huurder uit zijn woning te verwijderen, heeft de wetgever een sanctie ingesteld voor de verhuurder die de opgegeven reden van opzegging niet in werkelijkheid omzet.

Dit heeft uiteraard slechts betrekking op de twee eerste redenen van opzegging (eigen bewoning of bewoning door familie en sloping of wederopbouw). De derde reden is immers gefundeerd op een fout van de huurder.

De verhuurder die het pand niet in gebruik neemt of laat nemen of niet begint te slopen binnen drie maanden na de beëindiging van de opzeggingstermijn of de ontruiming door de huurder, stelt zich bloot aan een dubbele eis tot schadevergoeding.

De benadeelde huurder kan een schadevergoeding vorderen, waarbij hij de keuze heeft ofwel zijn werkelijke schade te bewijzen ofwel zich tevreden te stel-

len met een vergoeding gelijk aan zes maanden huur. Op dit laatste kan hij in elk geval aanspraak maken.

Bovendien kan hij aanspraak maken op een vergoeding voor de verhuiskosten.

Het zal niet zo gemakkelijk zijn de werkelijke schade van de huurder te begroten. Ook het begrip verhuiskosten is rekbaar, vooral als de huurder geheel of gedeeltelijk of met behulp van vrienden en familieleden verhuist.

Ook de berekening van de forfaitaire schadevergoeding kan een probleem stellen. Het lijkt mij voor de hand liggend als basis te nemen de huurprijs die door de huurder werd betaald voor hij de woning verliet. Het kan nochtans gebeuren dat de huur niet stabiel is gebleven gedurende de laatste zes maanden o.a. ingevolge de jaarlijkse huurprijsaanpassing. Het is m.i. het laatste betaalde bedrag dat de basis moet zijn voor de berekening van de schadevergoeding, daar deze prijs het best de schade benadert op het ogenblik van de vordering.

Het kan gebeuren dat de huurder tegelijk een eis tot (forfaitaire) schadevergoeding en een eis tot terugbetaling van te veel betaalde huur instelt. Moet de werkelijk betaalde huur dan wel het bedrag van de toegelaten huur als basis dienen? Ik meen dat de wettelijke huur in dat geval de basis zal moeten zijn voor de berekening van de forfaitaire schadevergoeding.

Beperkingen op de verlenging van de huur van kleine en middelgrote woningen

De huurder kan geen aanspraak maken op de verlenging van huur tot einde 1976 in de volgende gevallen:

1° Verwerving of onteigening ten algemenen nutte van de woning of van een gedeelte ervan.

Volgens de termen van de wet zal een gedeeltelijke onteigening aan de huurder het voordeel van de huurverlenging doen verliezen.

Dit kan tot eigenaardige situaties leiden als b.v. slechts een stukje voortuin wordt onteigend om een straat te verbreden, terwijl de woning intact blijft. Ter zake valt echter geen bedrog van de verhuurder te vreezen, zodat ik meen dat de wet letterlijk dient te worden geïnterpreteerd.

2° De bestemming van algemeen nut gegeven aan een hun toebehorend pand door openbare besturen, instellingen van openbaar nut en verenigingen zonder winstoogmerk opgericht met onderwijs- of verplegingsdoeleinden.

3° Uitvoering van werken ten algemenen nutte of door de overheid onmisbaar geacht in het belang van de openbare veiligheid of gezondheid.

Procedure

Gelet op het delicaat karakter van de rechtsvorderingen die eventueel het gevolg zullen zijn van de

²⁷ Art. 7, 7° en 8°.

toepassing van de nieuwe huurwet, heeft de wetgever het nuttig geoordeeld een speciale rechtspleging in te stellen die is gekopieerd op die welke werd toegepast bij geschillen over de wet tot bescherming van de huurprijs van bescheiden woningen²⁸.

Het moet gaan om procedures die krachtens de nieuwe wet worden ingesteld. Andere huurgeschillen die hun oorsprong niet vinden in de wet worden verder gevoerd volgens de normale procedure. Een huurder die de huurverbreking vraagt omdat de verhuurder zijn verplichtingen niet nakomt is niet gehouden aan de speciale rechtspleging.

De voornaamste etappes in deze procedure kunnen als volgt worden samengevat :

1° Verzoek door de eiser aan de vrederechter om de toekomstige verweerder tot verzoening op te roepen. Dit verzoek kan mondeling of schriftelijk zijn.

2° De griffier levert een ontvangstbewijs af van het verzoek.

3° Oproeping van de partijen door de griffier binnen acht dagen voor door de vrederechter bepaalde datum.

4° Verzoeningszitting. Er wordt proces-verbaal van de verschijning opgesteld.

5° Oplossing van het geschil tijdens de verzoeningszitting. Het geschil kan tijdens de verzoeningszitting op twee manieren worden opgelost : hetzij door een akkoord van de partijen, hetzij door een uitspraak van de vrederechter wanneer hij hierom wordt verzocht door beide partijen. In het eerste geval wordt het akkoord vastgelegd in het proces-verbaal van verschijning waarvan een gosse kan worden afgeleverd ; in het tweede geval spreekt de rechter een vonnis uit dat aanleiding geeft tot de betaling van griffierechten.

6° Verwijzing naar een terechtzitting. Als de verweerder niet aanwezig is op de verzoeningszitting of als beide partijen aanwezig zijn maar één der partijen erom verzoekt, stelt de rechter de zitting vast waarop de zaak zal worden behandeld.

7° Oproeping van de verweerder voor de terechtzitting waarnaar de zaak is verwezen. Na hiervoor door de eiser geprovisioneerd te zijn roept de griffier de verweerder per gerechtsbrief op.

8° Verder wordt de zaak behandeld volgens de regels van het Gerechtelijk Wetboek.

In overeenstemming met de geldende rechtspraak van het Hof van Cassatie in pachtzaken meen ik dat het verzuim van voorafgaande oproeping tot verzoening de ontvankelijkheid van de procedure niet in de weg staat. Alleen de verweerder zal de onontvankelijkheid kunnen opwerpen ; de rechter zou het niet ambtshalve kunnen doen. De nieuwe wet schept inderdaad een aantal regelen van imperatief recht, doch is niet van openbare orde.

Met de wet strijdige bedingen in het huurcontract

Zoals reeds is gezegd n.a.v. de berekening van de maximumhuurprijs, mogen de contracten afwijken van de wet in zover de afwijking de huurder tot voordeel strekt. Als zij de huurder tot nadeel strekken worden zij geacht nietig te zijn.

Tijdelijk karakter van de bescherming van de huurders van kleine en middelgrote woningen

De huurprijsbepanking en de verlenging van de huur tot 31 december 1976 van de kleine en middelgrote woningen nemen op deze datum een einde.

Overgangsbepaling

Hoewel de wet met terugwerkende kracht tot 1 december 1974 in werking is getreden, heeft de wetgever bepaald dat de opzegging die bij in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissing is geldig verklaard of waaraan de huurder gevolg heeft gegeven, volledige uitwerking blijft hebben.

De huurder die in een opzegging zou hebben berust doch hieraan nog geen gevolg heeft gegeven, zal zich op de bescherming van de wet kunnen beroepen als hij een kleine of middelgrote woning betreft.

Anderzijds zal de huurder wiens opzegging verliep vóór 1 december 1974 doch die zich zonder recht in zijn woning heeft gehandhaafd, de bescherming van de wet niet kunnen invoeren.

Besluit

Hoewel deze bijdrage in de eerste plaats bedoeld is als een commentaar op de nieuwe huishuurwet wensen wij toch een paar slotbedenkingen te maken.

Deze wet is er niet op gericht de huurders te beschermen tegen de gevolgen van de woningschaarste. In de parlementaire debatten is herhaaldelijk gebleken dat de parlementsleden er zich bewust van zijn dat er in België globaal gezien geen tekort is aan geschikte huurwoningen. Indien er schaarste heerst, is deze eerder lokaal en doet zij zich vooral gevoelen in de categorie van de goedkope woningen. Gelet op de heersende bouwprijzen kan niet worden verwacht dat de privébelegger dit tekort aan goedkope huurwoningen kan of wil verhelpen. Alleen de overheid kan ervoor zorgen dat de minst gegoede medeburgers een behoorlijke woning tegen redelijke prijzen kunnen vinden. Ook de sociale woningbouw heeft tot hertoe gefaald, daar de huurprijzen gewoonlijk niet bereikbaar zijn voor de zg. vergeten groepen. Deze laatsten zijn gewoonlijk aangewezen op andere en oncomfortabele panden die door de privésector worden ter beschikking gesteld. De huidige wet kan deze relatieve schaarste niet verhelpen, evenmin als de wet op de bescherming van de huurprijzen van bescheiden woningen dit heeft gekund.

²⁸ Art. 5.

De regering hierin gevolgd door het parlement heeft de gevolgen van de inflatie willen bestrijden, hoewel de kwaal zou moeten worden uitgeroeid.

Ook de manier waarop de overheid gemeend heeft de gevolgen van de inflatie in de sector van de huishuur te moeten bestrijden, kan niet volledig onze goedkeuring wegdragen.

Eerst en vooral dient opgemerkt dat de nieuwe wet te ingewikkeld is. Het gaat om een wet die door iedereen moet kunnen worden begrepen en geen voorbehouden terrein mag blijven voor een paar ingewijden. Een aantal begrippen zijn te vaag of te onprecies gedefinieerd (basishuurprijs, aanvangsindexcijfer, periodiek schommelen van de huur e.a.). Zoals een aantal parlementsleden terecht hebben opgemerkt, is het kadastraal inkomen van een woning een slecht criterium om de grote van de speciaal beschermde woningen te onderscheiden.

Het kadastraal inkomen is een bureaucratisch criterium dat meestal niet gekend is door de huurders en soms zelfs niet door de eigenaars.

De splitsing van het kadastraal inkomen wanneer meerdere woongelegenheden samen slechts één woning uitmaken is nog een bron van betwistingen.

Hoewel in de besprekingen van de afdeling Binnenlandse Aangelegenheden van de Senaat duidelijk is tot uiting gekomen dat de diensten van het kadaster zeer traag werken, gaat men dat zelfde kadaster overstelpen met nieuwe taken (verschaffen van inlichtingen, splitsing van kadastraal inkomen) zodat in de Senaat niet ten onrechte de vrees is geuit dat het tijdelijk luik van de wet voorbijgestreefd zou kunnen zijn op het ogenblik dat het kadaster de gevraagde taken zal hebben uitgevoerd (b.v. splitsing van een kadastraal inkomen).

Weliswaar werd verwezen naar de wet op de bescherming van de huurprijzen van de bescheiden woningen om dit criterium te verdedigen, maar als wij de statistieken bekijken omtrent de op grond van deze laatste wet voor de vrederechten ingeleide zaken, kunnen wij ons niet van de indruk ontdoen dat deze wet geen succes is geweest. Zeer vele huurders waren niet eens op de hoogte van de bescherming die de wet hun bood en als zij dan toch iets vermoedden kwamen zij meestal ongewapend naar de zitting.

Het zou veel eenvoudiger zijn de huurprijs als criterium te nemen om de grote van de andere woningen te scheiden.

Dit criterium is door de partijen gekend en door hen in gemeen overleg bepaald.

De wetgever gaat er ook van uit dat de huurcontracten gewoonlijk geschreven zijn. Voor iemand die vertrouwd is met de werkelijkheid, staat het nochtans vast dat de meerderheid van de bescheiden en middelgrote woningen mondeling worden verhuurd. Voor deze laatste soort overeenkomsten is de regeling soms dubbelzinnig.

Door de wet te laten terugwerken tot 1 december

1974 heeft de wetgever zijn eigen traagheid willen verdoezelen, maar heeft hij zeer waarschijnlijk een aantal conflictsituaties in het leven geroepen die de betrekkingen tussen verhuurder en huurder zullen verzwaren. Wij kunnen best de ontgoocheling van de verhuurder begrijpen, die de huurprijs van de door hem verhuurde woning slechts heeft laten evolueren met het indexcijfer der consumptieprijzen (en wie dus zeker niet kan verweten worden misbruik te hebben gepleegd), als hij in de maand mei een verminderde huurprijs ontvangt waarop de teveel ontvangen sommen van de vorige maanden zijn toegerekend.

Wij kunnen ook de verontwaardiging begrijpen van de huurder die, al was het maar uit voorkomendheid, vruchteloos op een initiatief van de verhuurder wacht om de huurprijs te verminderen.

Hoewel niet kan geloofend worden dat er inzake huurprijsaanpassing misbruiken bestonden, beschikt niemand over gegevens om de frequentie van deze misbruiken te meten. Een aantal klachten die via hun sociaal dienstbetoon ter ore zijn gekomen van onze parlementsleden, kunnen zeker niet als representatief gelden. Men kan de vraag stellen hoeveel huurders werkelijk van een huurprijzdaling zullen profiteren.

Anderzijds lijkt het waarschijnlijk dat een aantal verhuurders die tot hiertoe zeer gematigd waren in hun huurprijsaanpassingen (uit onze beperkte persoonlijke ervaring menen wij trouwens te mogen stellen dat hun aantal groter is dan dat van degenen die misbruik plegen), thans zullen opgeschrikt worden en veel nauwer zullen toekijken op de contractueel bedongen en wettelijk toegelaten huurprijsaanpassingen. Wij zijn benieuwd hoeveel achterstallige indexaanpassingen door de verhuurders zullen worden gevorderd. Het zou best kunnen dat het globaal peil van de huishuren ten gevolge van de wet eerder zal stijgen dan dalen (vooral de huurders die sinds langere tijd dezelfde woning betrekken zullen hiervan het slachtoffer zijn).

De balans is nochtans niet helemaal negatief.

Eerst en vooral dient de wetgever te worden geloofd omdat hij een eenvormige indexeringsformule van de huurprijzen heeft ingevoerd, die vooral in de toekomst als leidraad moet dienen. Het indexmechanisme dat door zeer weinig landgenoten was gekend, zal thans begrijpelijker zijn geworden.

Anderzijds heeft de wetgever in deze moeilijke materie blijk gegeven van werkelijkheidszin. Door een voldoende soepelheid aan de dag te leggen en door de vrederechters in te schakelen om de scherpste hoeken van de wet af te ronden heeft hij een zeker evenwicht nagestreefd tussen verhuurders en huurders. In deze zin heeft hij toch zeker blijk gegeven van meer werkelijkheidszin dan bij de invoering van de wet op de bescherming van de huurprijzen op de bescheiden woningen of bij de beperking van de pachtprijzen.

Het parlement heeft kennelijk oog gehad voor de activiteit in de woningbouwsector en heeft willen vermijden dat het onroerend patrimonium zou verkrot-

ten zoals in Frankrijk is gebeurd of dat er woning-schaarste zou ontstaan zoals in Nederland.

Voor de vrederechter is een belangrijke taak weggelegd zowel op sociaal (het verzoenen van de belangen van verhuurders en huurders) als op juridisch gebied (een aantal normen van de wet zijn bewust

vaag gehouden). Wij kijken dan ook met interesse uit naar de manier waarop onze rechtbanken de nieuwe wet gestalte zullen geven.

*Eric STASSIJS
Vrederechter te Eeklo
Assistent R.U.G.*

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 18 FEBRUARI 1975

Voorzitter : de h. Wauters

Raadsheer-rapporteur : de h. Versée

Advocaat-generaal : de h. Tillekaerts

Advocaat : mr. G. van Hecke

Onrechtmatige daad—Schade en schadeloosstelling—Overlijden—Rechthebbenden—Verlies van loon van het slachtoffer—1. Aftrek voor eigen onderhoud—Met inachtneming van de gezamenlijke inkomsten van het gezin—2. Berekening op basis van het brutoloon.

1. De schade die voor de rechthebbenden van het slachtoffer van een dodelijk ongeval voortvloeit uit het verlies van zijn beroepsinkomsten, bestaat in de derving van het deel van deze inkomsten waaruit zij een persoonlijk voordeel trokken.

Om het deel te bepalen dat de van het gezin deel uitmakende rechthebbenden genoten, mag de rechter rekening houden met het gezamenlijk bedrag van de inkomsten van het gezin indien deze inkomsten hun invloed deden gelden op het deel van de inkomsten van het slachtoffer dat dit laatste niet aan zijn gezin besteedde.

2. Het bedrag van het brutoloon mag alleen dan in acht genomen worden als de rechter vaststelt, dat het bedrag van de door de weduwe te dragen sociale en fiscale lasten gelijkwaardig is met het bedrag van de sociale en fiscale lasten die tijdens zijn leven door het slachtoffer gedragen werden.

Lemoine t/ Thoelen

Gelet op het bestreden arrest, op 26 februari 1974 door het Hof van beroep te Brussel gewezen ;

Gelet op het door het Hof op 12 september 1972 gewezen arrest ;

Overwegende dat het bestreden arrest enkel uitspraak doet over de burgerlijke belangen ;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest beslist dat voor de berekening van de aan de rechthebbenden van het slachtoffer van een dodelijk ongeval uit te keren vergoeding, voor eigen onderhoud van het slachtoffer 30 pct. van zijn gemiddeld brutoloon dient te worden afgetrokken,

terwijl, eerste onderdeel, de aftrek voor eigen onderhoud niet moet geschieden op het eigen inkomen van het slachtoffer alleen, maar wel op het samengevoegde inkomen van de echtgenoten wanneer zij beiden een winstgevend activiteit hebben (schending van de artike-

len 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek),

en, tweede onderdeel, eiser in conclusie had betoogd "dat het past zich te baseren op het netto-inkomen van het gezin om van daaruit de kosten te berekenen die het slachtoffer zelf besteedde aan zijn persoonlijk onderhoud, dat het immers moet aanvaard worden dat de beide echtgenoten een massa vormden van hun gezamenlijk netto-inkomen met het oog bij te dragen in de lasten van hun huishouding (artikel 216/6 van het Burgerlijk Wetboek)" zodat het arrest, door op die vraag van de samenvoeging van inkomsten niet in te gaan, niet naar behoren met redenen is omkleed (schending van artikel 97 van de Grondwet) :

Overwegende dat eiser in conclusie aanvoerde dat, om de schade te begroten spruitende uit het verlies van het loon van de echtgenoot, slachtoffer van het ongeval waarvoor eiser aansprakelijk werd gesteld, het door het slachtoffer verdiende loon moest verminderd worden met 30 pct. voor eigen onderhoud, deze 30 pct. berekend zijnde op basis van de samengevoegde lonen van het slachtoffer en zijn echtgenote, verweerster ;

Overwegende dat het arrest de conclusie van eiser van de hand wijst door te beschouwen dat "ter zake het van alle pertinentie ontbloomt is hoe de echtgenoten, naar luid van artikel 218 van het Burgerlijk Wetboek, normalerwijze moeten bijdragen in de lasten van het huishouden, waar uitsluitend moet uitgemaakt worden welke schade door de weduwe wordt ondergaan ingevolge het verlies der lonen van wijlen haar echtgenoot ; dat de eigen inkomsten van de weduwe daarmee geen verband kunnen houden en van het verloren loon alleenlijk dient afgetrokken te worden het percentage ervan, dat billijk blijkt gelijk te staan met de kosten van persoonlijk onderhoud van de overledene, dit is ter zake 30 pct." :

Overwegende dat de schade, die voor de rechthebbenden van het slachtoffer van een dodelijk ongeval voortvloeit uit het verlies van zijn beroepsinkomsten, bestaat in de derving van het deel van deze inkomsten waaruit zij een persoonlijk voordeel trokken ;

Overwegende dat om het deel te bepalen waarvan de van het gezin deel uitmakende rechthebbenden genoten, de rechter rekening mag houden met het gezamenlijk bedrag van de inkomsten van het gezin zo deze inkomsten hun invloed deden gelden op het deel van de inkomsten van het slachtoffer dat dit laatste niet aan zijn gezin besteedde ;

Overwegende derhalve dat het arrest, door de conclusie van eiser van de hand te wijzen om de hoger aangehaalde reden, zonder na te gaan of de gezamenlijke inkomsten van het gezin hun invloed deden gelden op het deel van de inkomsten van het slachtoffer dat dit laatste

niet aan zijn gezin besteedde, zijn beslissing niet wettelijk rechtvaardigt ;

Dat het middel in zoverre het de schending inroept van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek gegrond is ;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest voor de berekening van de aan de rechthebbenden van het slachtoffer van een dodelijk ongeval uit te keren vergoeding weigert het netto-loon in aanmerking te nemen, zulks op de grond "dat inderdaad de toe te kennen vergoeding belastbaar is, en er moet vermoed worden dat de fiscale lasten die de vergoeding en de opbrengst ervan zullen bezwaren gelijkstaan met de fiscale afhoudingen op het gederfde loon ; dat verder de burgerlijke partij, beroofd van de voordelen van de sociale zekerheid, zich op eigen kosten gelijkaardige voordelen zal moeten verschaffen",

terwijl het bruto-loon enkel in aanmerking mag worden genomen indien de rechter vaststelt dat de lasten die op de vergoeding zullen wegen gelijk zijn aan de lasten die het loon van het slachtoffer bezwaarden,

en terwijl een vermoeden over het bedrag van de fiscale lasten die de vergoeding en de opbrengst ervan zullen bezwaren de vereiste vaststelling van gelijkwaardigheid niet uitmaakt,

en terwijl de overweging dat de burgerlijke partij "beroofd zal zijn van de voordelen van de sociale zekerheid" in haar algemeenheid niet toelaat de juistheid daarvan na te gaan zodat het arrest niet naar behoren met redenen is omkleed ;

Overwegende dat het arrest de schadevergoeding welke aan verweerster toekomt berekend heeft op grond van het brutoloon van het slachtoffer en dit om de in het middel aangehaalde redenen ;

Overwegende dat deze vaststellingen van het arrest niet volstaan om de berekening van de schadevergoeding op grond van het brutoloon te rechtvaardigen ;

Overwegende immers dat het bedrag van het brutoloon enkel in acht mag genomen worden zo de rechter vaststelt dat het bedrag van de sociale en fiscale lasten, te dragen door de weduwe, gelijkaardig is met het bedrag van de sociale en fiscale lasten welke tijdens zijn leven door het slachtoffer gedragen werden ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest in zoverre het, bij het bepalen van het bedrag van de aan verweerster toekomende schadevergoeding, beslist dat die schadevergoeding dient berekend te worden op basis van het brutoloon van het slachtoffer, en dat voor de aftrek wegens eigen onderhoud van het slachtoffer enkel het eigen loon van het slachtoffer in aanmerking te nemen is, en het eiser in de kosten veroordeelt ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;

Veroordeelt verweerster in de kosten ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar het Hof van beroep te Gent.

HOF VAN CASSATIE

1^e KAMER – 20 FEBRUARI 1975

Voorzitter : de h. Perrichon

Raadsheer-verslaggever : de h. Trousse

Advocaat-generaal : de h. Ballet

Advocaten : mrs. Fally en Ansiaux

**Gewijsde—Dezelfde oorzaak en hetzelfde voorwerp
—Gelijkheid van aanspraak of betwisting.**

Uit het feit, dat de oorzaak en het voorwerp van een rechtsvordering waarover definitief uitspraak gedaan werd en die van een latere rechtsvordering tussen dezelfde partijen niet gelijk zijn, volgt niet noodzakelijk dat zulke gelijkheid ten aanzien van geen enkele aanspraak of betwisting van een der partijen in het ene of het andere geding bestaat, noch derhalve dat de rechter een aanspraak, waarvan de grond onverenigbaar is met de vroeger geoordeelde zaak, kan aannemen.

N.V. Erai t/ Institut médico-chirurgical
Arthur Gailly

Gelet op het bestreden arrest, op 3 december 1973 door het Hof van beroep te Luik gewezen, uitspraak doende als rechtscollège waarnaar de zaak verwezen werd ;

Gelet op het arrest, op 16 maart 1972 door het Hof gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 1319, 1320, 1350, inzonderheid 3°, van het Burgerlijk Wetboek en 23 van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat, alhoewel in zijn uitspraak over de tegeneis van verweerster tot veroordeling van eiseres tot de betaling van schadevergoeding wegens beweerde vertragingen in de uitvoering van de overeengekomen werken, het Hof van beroep te Brussel bij het op 23 februari 1971 tussen de partijen gewezen arrest, definitief beslist heeft dat die eis niet gegrond was op grond "dat het onderzoek van de door de partijen overgelegde briefwisseling onbetwistbaar onthult dat er zonder twijfel verdrag was, maar de mogelijkheid niet laat te beweren dat één van de partijen veeleer dan de andere daarvoor aansprakelijk was" het arrest, enerzijds, wanneer het uitspraak doet over het middel door verweerster afgeleid uit het feit dat, krachtens het aannemingscontract dat de partijen bindt, de prijzen voor de prestaties tijdens een aan de aannemer te wijten verdrag, niet mogen herzien worden, beslist dat de briefwisseling tussen de partijen gedurende gans de duur van de aanneming aantoonde dat eiseres herhaaldelijk haar verplichting de werken binnen de overeengekomen termijnen en op het gewenste tijdstip uit te voeren niet nageleefd heeft en dat ook verweerster de normale voortzetting van de werken vertraagd heeft door aan haar aannemer niet met de nodige zorg en nauwgezetheid de aanwijzingen te geven waarop deze wachtte, inzonderheid voor de verwezenlijking van bepaalde gewijzigde plannen en, anderzijds zegt dat onder die voorwaarden, daar het niettemin zeker was dat, zelfs buiten elke fout van de aannemer, de werken langer zouden geduurd hebben dan de aanvankelijk door het bestek bepaalde termijn, de hogere marktprijs, waarop eiseres bij

toepassing van de herzieningsclausule recht heeft, ex aequo et bono moet geraamd worden en op 200.000 frank moet vastgesteld worden,

en doordat, om aldus uitspraak te doen, het arrest, dat het middel verwerpt dat door eiseres afgeleid werd uit het feit dat krachtens het op 23 februari 1971 door het Hof van beroep te Brussel tussen partijen gewezen arrest, definitief geoordeeld was dat de aansprakelijkheid voor de vertraging in de uitvoering van de werken hem niet kon aangerekend worden, verklaart "dat... luidens artikel 23 van het Gerechtelijk Wetboek het gezag van het gewijsde zich niet verder uitstrekt dan tot hetgeen het voorwerp zelf van de beslissing heeft uitgemaakt; vereist wordt dat de gevorderde zaak dezelfde is, dat de vordering op dezelfde oorzaak berust, dat de vordering tussen dezelfde partijen bestaat en door hen in dezelfde hoedanigheid gedaan is; ... dat de vordering tot schadevergoeding van het "Institut Medico-chirurgical Arthur Gailly" (verweerster) wegens vertraging in de uitvoering van de werken niet dezelfde is en niet dezelfde oorzaak heeft als de vordering van een hogere prijs welke door de vennootschap Erai (eiseres) krachtens een herzieningsclausule wordt ingesteld; dat de partijen bovendien in beide rechtsvorderingen niet in dezelfde hoedanigheid tussenkomen",

terwijl, indien, zoals artikel 23 van het Gerechtelijk Wetboek vermeldt, opdat een beslissing jegens een nieuwe vordering het gezag van het gewijsde zou hebben, het nodig is dat de gevorderde zaak dezelfde is en dat de vordering op dezelfde oorzaak berust, het voorwerp en de oorzaak van de opeenvolgende vorderingen nochtans niet gescheiden of afzonderlijk beoordeeld moeten worden; dat, volgens die bepaling, het voorwerp van de beslissing, niet alleen de zaak is die het materiële of juridische voorwerp van de vordering is maar ook de aanspraak is waarvan die eis noodzakelijk de oplossing impliceerde en die deel uitmaakte van het debat; dat in het onderhavige geval die aanspraak, zowel voor het Hof van beroep te Brussel als vervolgens voor het Hof van beroep te Luik, er in bestond dat verdragen in de uitvoering van de werken aan eiseres te wijten waren, hetgeen het Hof van beroep te Brussel niet aangenomen heeft,

en terwijl, zowel voor het Hof van beroep te Brussel als voor het Hof van beroep te Luik, de partijen in de zaak juridisch dezelfde waren, aangezien eiseres en verweerster respectievelijk en achtereenvolgens de ene en de andere persoonlijk in de zaak betrokken waren in de tegeneis, daarna in de hoofdvordering, waaruit volgt dat het arrest de bewijskracht van het op 23 februari 1971 door het Hof van beroep te Brussel tussen de partijen gewezen arrest miskent (schending van de artikelen 1319 en 1320 van het Burgerlijk Wetboek) evenals het gezag van gewijsde ervan (schending van de artikelen 1350, inzonderheid 3°, van genoemd wetboek en 23 van het Gerechtelijk Wetboek):

Overwegende dat ter verwerping van de door eiseres opgeworpen exceptie van het gewijsde, afgeleid uit het feit dat het door het Hof van beroep te Brussel op 23 februari 1971 tussen de partijen gewezen arrest, in zijn uitspraak over de tegeneis van verweerster, geoordeeld had dat de aansprakelijkheid voor de vertraging in de

uitvoering van de werken haar niet kon aangerekend worden of juist "dat de door de partijen overgelegde briefwisseling het niet mogelijk maakt de aansprakelijkheid voor de verdragen toe te schrijven aan één van de partijen veel eerder dan aan de andere", het arrest er op wijst dat de hoofdvordering van eiseres en de tegenvordering van verweerster niet gelijk zijn zoals vereist door artikel 23 van het Gerechtelijk Wetboek;

Overwegende dat uit het feit dat de oorzaak en het voorwerp van een rechtsvordering waarover definitief uitspraak gedaan werd en die van een latere rechtsvordering tussen dezelfde partijen, niet gelijk zijn, niet noodzakelijk volgt dat dergelijke gelijkheid ten aanzien van geen enkele aanspraak of betwisting van één der partijen in het ene of het andere geding bestaat, noch derhalve dat de rechter een aanspraak, waarvan de grond onverenigbaar is met de vroeger geoordeelde zaak, kan aannemen;

Overwegende dat in het onderhavige geval, door het verweer van verweerster, hetwelk gegrond is op de aansprakelijkheid van eiseres in de verdragen, gedeeltelijk aan te nemen, het arrest strijdig is met de definitieve beslissing van het Hof van beroep te Brussel dat de tegeneis verwierp op grond "dat de door de partijen overgelegde briefwisseling het niet mogelijk maakt de aansprakelijkheid voor de verdragen toe te schrijven aan één van de partijen veel eerder dan aan de andere" en de in het middel aangehaalde wettelijke bepalingen schendt;

Dat het middel gegrond is;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest;

Beveelt dat van dit arrest melding zal gemaakt worden op de kant van de vernietigde beslissing;

Houdt de kosten aan opdat erover door de feitenrechter wordt beslist;

Verwijst de zaak naar het Hof van beroep te Bergen.

NOOT—Zie Cass., 1 maart 1951, *Arr. Cass.*, 1951, 365, *Pas.*, 1951, I, 432. Dezelfde bewoordingen komen voor in Cass., 24 maart 1960, *Arr. Cass.*, 1960, 691, *Pas.*, 1960, I, 862. Opmerkelijk is, dat in dit laatste arrest een geval behandeld wordt, waarbij het hof van beroep in een fiscale zaak een betwisting ten aanzien van een belastingplichtige beslecht had, die een derde tot gedwongen tussenkomst en gemeenverklaring had opgeroepen; ofschoon de tussenkomst inzake directe belastingen in principe niet ontvankelijk is, werd het arrest van het hof van beroep definitief en kon het gezag van het gewijsde betreffende de betwisting in een later geding voor de burgerlijke rechter opgeworpen worden (zie nog over het gewijsde van een door een onbevoegde rechter gewezen of door een procedurefout aangetast vonnis: Cass., 1 maart 1965, *R.W.*, 1965-66, 1754; Cass., 16 maart 1967, *Arr. Cass.*, 1967, 882, *Pas.*, 1967, I, 863; Cass., 8 december 1971, *Arr. Cass.*, 1972, 348, *Pas.*, 1972, I, 344; Cons. d'Et., 11 oktober 1972, *D.*, 1973, en de noot van M. PRIEUR).

Zie voorts over het criterium dat erin bestaat de fundamentele bestanddelen van de twee gedingen in acht te nemen en te onderzoeken of de nieuwe aanspraak kan worden ingewilligd zonder het voordeel van de vorige beslissing ongedaan te maken: Cass., 20 februari 1975, *R.W.*, 1974-75, 2550; Cass., 16 maart 1972, *R.W.*, 1971-72, 165.

Voor een verdere studie van het probleem van de identiteit van voorwerp en oorzaak moge verwezen worden naar P. MAHAUX, "Het rechterlijk gewijsde en het Gerechtelijk Wetboek", *R.W.*, 1971-72, 117-119.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 14 MAART 1975

Eerste voorzitter : de h. Louveaux
 Raadsheer-rapporteur : de h. Gerniers
 Advocaat-generaal : de h. Tillekaerts
 Advocaten : mrs. R. Bützler en P. Ansiaux

**Hoger beroep—Vorm—Per aangetekende brief—
 Tegen beslissing van raad van de Orde van Architecten—Niet ondertekende brief—Nietigheid.**

Uit de gezamenlijke lezing van het tweede en het zesde lid van art. 26 van de Wet van 26 juni 1963 blijkt, dat het hoger beroep tegen een beslissing van de raad van de Orde van Architecten op straffe van nietigheid bij aangetekende brief dient te worden ingesteld.

Iedere akte van rechtspleging moet in zichzelf de elementen vervatten die haar regelmatigheid doen blijken.

Om rechtsgeldig te zijn moet een brief ondertekend zijn, want de ondertekening is een essentieel bestanddeel van een brief, onmisbaar voor zijn bestaan zelf.

De uit het verzuim van de ondertekening van de akte voortvloeiende nietigheid wordt door de rechter ambtshalve uitgesproken (art. 862, §§ 1, 2°, en 2, Ger.W.).

C. t/ Orde van Architecten

Gelet op de bestreden beslissing, op 14 mei 1974 gewezen door de Raad van beroep met het Nederlands als voertaal van de Orde van Architecten,

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 26 van de wet van 26 juni 1963, gewijzigd door de wet van 15 juli 1970, en 860 van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat de beslissing eisers hoger beroep niet rechtsgeldig en daarom "ongegrond" verklaart om de reden dat de "aangetekende brief in de economie van de rechtspleging van de laatste jaren de formaliteit van een deurwaardersexploot vervangt en derhalve ook onderworpen wordt aan de essentiële vormvereisten welke aan een brief verbonden zijn, namelijk, dat het schrijven ondertekend worde door de betrokkene; dat een niet ondertekend schrijven immers civielrechtelijk de wilsuitering van de betrokkene niet rechtsgeldig weergeeft en deze laatste evenmin verbindt...", dit na te hebben toegegeven "dat betrokkene op 25 april 1973 een aangetekend schrijven gedagtekend 24 april 1973 tot de griffier van de raad van beroep richtte...", aldus aanduidend dat er over de auteur van deze brief geen twijfel kon bestaan,

terwijl, eerste onderdeel, door het aangehaalde artikel 26, lid 6, niet wordt voorgeschreven dat de door deze wetsbepaling bedoelde aangetekende brief moet ondertekend zijn, het krachtens deze wettekst dus volstaat dat kwestieuze brief, hetgeen door de beslissing wordt toegegeven, met zekerheid aan de eiser in hoger beroep kan worden toegeschreven, zodat de beslissing, door niettemin eisers hoger beroep wegens het niet ondertekenen van de brief, als niet rechtsgeldig te beschouwen, aan de aangehaalde wettekst een voorwaarde toevoegt die hij niet bevat, waaruit miskenning ervan volgt,

tweede onderdeel, geen enkele procedureakte kan worden nietig verklaard tenzij de nietigheid ervan uitdrukkelijk door de wet is bepaald en artikel 26 van de wet van

26 juni 1963 dergelijke bepaling niet bevat, zodat de beslissing, door eisers akte van hoger beroep als niet rechtsgeldig te beschouwen, een nietigheidsgrond aanvaardt die niet wettelijk is bepaald en aldus artikel 860 van het Gerechtelijk Wetboek schendt;

Overwegende dat de bestreden beslissing vaststelt dat eiser op 25 april 1973 een aangetekend schrijven, gedagtekend 24 april 1973, tot de griffier van de Raad van beroep richtte en dat dit schrijven, met de machine getypt, niet ondertekend was door eiser;

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat iedere akte van rechtspleging in zichzelf de elementen moet vervatten die haar regelmatigheid doen blijken;

Overwegende dat een brief, om rechtsgeldig te zijn, moet ondertekend zijn; dat immers de ondertekening een essentieel bestanddeel is van de brief, onmisbaar voor zijn bestaan zelf;

Overwegende derhalve dat, door het hoger beroep als niet rechtsgeldig te beschouwen omdat het bedoeld aangetekend schrijven niet door eiser ondertekend werd, de beslissing geen voorwaarde aan artikel 26, lid 6, van de wet van 26 juni 1963 tot instelling van een Orde van Architecten toevoegt;

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat uit de gezamenlijke lezing van het tweede en het zesde lid van artikel 26 van voormelde wet blijkt dat het hoger beroep, op straffe van nietigheid, bij aangetekende brief dient ingesteld te worden;

Overwegende dat luidens artikel 862, §§ 1, 2°, en 2, van het Gerechtelijk Wetboek, de nietigheid voortvloeiende uit het verzuim van de ondertekening van de akte ambtshalve door de rechter wordt uitgesproken;

Dat de beslissing, die de aanneming van voormelde grond van nietigheid impliceert, wettelijk gerechtvaardigd is;

Overwegende dat het middel naar recht faalt;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiser in de kosten.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

1e KAMER – 20 NOVEMBER 1974

Voorzitter : de h. Liard
 Raadsheren : de hh. Jans en Mahillon
 Advocaten : mrs. Dumon loco Simont, Rotty en Hendrix
 loco Schuermans

Hoger beroep—Inschrijving op de rol—Op verzoek van geïntimeerde—Incidenteel beroep.

Het komt alleen de appellant toe de zaak overeenkomstig art. 1060 Ger.W. op de rol te laten inschrijven.

Als niet de appellant, maar de geïntimeerde de zaak op de rol heeft laten inschrijven vóór de datum van verschijning in de akte van hoger beroep vermeld of vóór het verstrijken van de daarin vermelde termijn, heeft het hoger beroep geen gevolg en kan een incidenteel beroep niet worden toegelaten.

N.V. De Belgische Bijstand t/ Landsbond der
Christelijke Mutualiteiten en Aarts

Gezien in eensluidend afschrift het vonnis der Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen van 1 februari 1973, betekend op 24 en 30 mei 1973, waartegen op 19 juni 1973 hoger beroep werd ingesteld ;

Overwegende dat, om redenen die zonder belang zijn ten aanzien van onderhavige betwisting gerezen over de ontvankelijkheid van dit beroep, appellant de aan geïntimeerden voor verschijning gelaten termijn van vijftien dagen liet verstrijken zonder de akte op de rol van het Hof te doen inschrijven ;

Overwegende dat de zaak evenwel op 4 juli 1973 op de rol werd ingeschreven op verzoek van tweede geïntimeerde, partij Cornelius Aarts, vertegenwoordigd door zijn raadsman, met overlegging ter griffie van het aan deze partij betekend afschrift van het deurwaardersexploot van 19 juni 1973 ;

Overwegende dat, om deze handeling te rechtvaardigen, tweede geïntimeerde betoogt, dat de wetgever nergens aan de betekende partij de mogelijkheid heeft ontnomen zelf de rolstelling te bewerkstellingen ;

dat nochtans het tegenovergestelde blijkt uit de imperatieve bepaling van artikel 1060 van het Gerechtelijk Wetboek, hetwelk bepaalt dat "de akte van hoger beroep geen gevolg heeft, indien de eiser (in beroep) de zaak niet op de rol heeft laten inschrijven vóór de datum van verschijning in de akte vermeld of vóór het verstrijken van de daarin vermelde termijn" ;

dat uit de vergelijking van deze tekst, die enkel gewaagt van het optreden van de "eiser", met de tekst van artikel 716, lid 4, van het Gerechtelijk Wetboek, waarin daarentegen, betreffende de rolzetting in eerste aanleg, sprake is, onder meer, van de "belanghebbende partijen" (in het meervoud), en met die van artikel 1059, in zijn lid 3 (ingelast door de Wet van 24 juni 1970), waarin, in verband met de inschrijving van het beroep, het woord "partij" andermaal in het enkelvoud wordt gebruikt, dient afgeleid te worden dat de inschrijving van de akte van beroep exclusief aan de appellerende partij werd voorbehouden door de wetgever ;

Overwegende dat tweede geïntimeerde evenzeer ten onrechte beweert dat hem aldus de mogelijkheid zou ontnomen worden zich te verweren ;

dat immers geen verweer noodzakelijk, noch zelfs denkbaar is tegen een akte die, luidens de eigen, absolute en gebiedende termen der wet "geen gevolg heeft" en die de tegenpartij dus geen nadeel kan aandoen en trouwens evenmin enig voordeel kan verschaffen, — wat met een de toepasselijkheid van artikel 1054 van het Gerechtelijk Wetboek ter zake uitsluit ;

Overwegende dat alzo ook geen vexatoire toestand kan ontstaan, waar het aan partij Cornelius Aarts, indien hij zich door het vonnis van 1 februari 1973 gegriefd achtte, vrijstond, te bekwaamere tijd, zelf een hoofdberoep aan te tekenen ;

dat hij het integendeel slechts aan zichzelf heeft te wijten, met de bedoeling incidenteel te procederen, het risico te hebben aanvaard de wisselvalligheden af te wachten van een door zijn tegenpartij gevoerde rechtspleging ;

Overwegende dat, uit het voorgaande voortvloeit dat, bij ontstentenis van enig mogelijk gevolg aan de akte

van beroep van 19 juni 1973, een door tweede geïntimeerde ingesteld incidenteel beroep niet zou kunnen toegelaten worden ;

dat de desaaangaande gevraagde akte, hem derhalve niet kan verleend worden ;

Om die redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der Wet van 15 juni 1935,
Alle andere, meer omvattende of strijdige besluiten verwerpend,

Stelt vast dat het hoger beroep zonder gevolg blijft ;
Veroordeelt appellante tot al de gerechtskosten in beroep.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUGGE

1e KAMER — 11 MAART 1975

Voorzitter : de h. J. Dinneweth

Rechters : de hh. S. Ongena en J. Van Damme

Openbaar ministerie : de h. A. Smis

Geesteszieken—Algemeen voorlopige bewindvoerder—Bevoegdheid—In krankzinnigengesticht opgenomen krankzinnige wordt naar open dienst verwezen.

De bevoegdheid van de algemeen voorlopige bewindvoerder houdt o.m. op zodra de in een krankzinnigengesticht geplaatste persoon er niet meer gehouden wordt.

Van definitief ontslag kan slechts sprake zijn, wanneer die persoon genezen of niet krankzinnig wordt verklaard, met de daarop volgende invrijheidstelling.

In verband met het beheer van de goederen en de bekwaamheid van de krankzinnige komt aan de termen "decollocatie met verwijzing naar een open dienst" of "ontslag op proef" geen enkele betekenis toe.

Op 18 september 1974 is S.H. te Brugge overleden. Laatstgenoemde is de vader van S.M., geboren te O., op 26 september 1924, die geplaatst werd in de psychiatrische inrichting "St.-Amandus" te Beernem en over wie verzoeker, als algemeen voorlopige bewindvoerder werd aangesteld, bij beslissing van de vrederechter van het eerste kanton Brugge van 22 augustus 1973.

Wijlen S.H. had, bij onderhands testament van 4 mei 1973, het grootst mogelijke deel van zijn patrimonium vermaakt aan zijn neef, M.R., en aan zijn nicht M.R.

Verzoeker wenst tot afgifte van de legaten over te gaan, en vroeg hiertoe de machtiging van de familieraad, die dit verzoek op 9 januari 1975 inwilligde.

Thans vordert verzoeker de homologatie van deze beslissing door de rechtbank.

A. Nopens de toelaatbaarheid

Uit het advies van het openbaar ministerie en uit het hierbijgevoegd administratief dossier, spruit dat de bevoegdheid van verzoeker, om de heer S.M. hic et nunc nog te vertegenwoordigen, zou kunnen betwist worden.

Reden hiertoe zou de omstandigheid zijn dat, blijkens een schrijven van het Psychiatrisch Instituut "St.-Amandus" te Beernem van 1 december 1974, de heer S.M. zou gedecollocceerd zijn en verplaatst werd naar de open dienst. Volgens het betrokken instituut zou die beslissing als een definitief ontslag gelden en van rechtswege de beëindiging betekenen van de bevoegdheid van verzoeker, als algemeen voorlopige bewindvoerder.

De in dit verband geopperde bezwaren kunnen echter geenszins aangenomen worden.

Ter zake is het niet vatbaar voor betwisting dat verzoeker regelmatig, krachtens artikel 30 van de Wet van 18 juni 1850, zoals dit gewijzigd werd door de Wetten van 7 april 1964 en 7 mei 1973, als algemeen voorlopige bewindvoerder werd aangesteld.

Naar luid van artikel 33 van voormelde wet, zoals het gewijzigd werd door de Wetten van 7 april 1964 en 7 mei 1973, houdt de bevoegdheid van de bewindvoerder onder meer van rechtswege op, zodra de in een krankzinnigengesticht geplaatste persoon er niet meer gehouden wordt, of wanneer een termijn van drie jaar verstreken is, zonder dat de benoeming hernieuwd werd. Het is duidelijk dat de draagwijdte van de eerst genoemde eventualiteit nader dient bepaald in het licht van de artikelen 13 en volgende van de Wet van 18 juni 1850 en de daaropvolgende wijzigingswetten, die het ontslag uit de krankzinnigengestichten behandelen.

Ongeacht het geval van weghaling, zoals bedoeld in artikel 15, of het geval van ontslag bij gerechtelijke beslissing, zoals bedoeld in artikel 17, bepaalt artikel 13 dat, wanneer de geneesheer van het gesticht op het krachtens artikel 22 gehouden register, verklaard heeft dat er genezing is of dat de opgenomen persoon niet lijdt aan krankzinnigheid, het hoofd van het gesticht hiervan onmiddellijk schriftelijk kennis geeft aan degene op wiens verzoek de krankzinnige opgenomen werd, aan de voogd van de ontzette, alsook aan de personen en aan de overheden die bericht kregen van zijn opneming, naar luid van artikel 10. Vijf dagen na het zenden van die berichten, wordt de persoon, die genezen of niet-krankzinnig werd verklaard, in vrijheid gesteld.

Van definitief ontslag kan derhalve slechts sprake zijn, wanneer de belanghebbende *genezen* of niet krankzinnig werd verklaard, met de daarop volgende invrijheidstelling.

De wet maakt geen onderscheid tussen mogelijke fasen van het genezingsproces of tussen de opneming in een zogenaamde gesloten dienst en de plaatsing in een open dienst. Het komt duidelijk voor dat, in dit laatste geval, van genezing geen sprake is, aangezien de belanghebbende onder medisch toezicht gehouden wordt. Een zelfde opmerking geldt overigens voor een ontslag op proef (Cfr. *R.P.D.B.*, Compl. III, Tw. *Déments et déficients mentaux*, nr. 198bis).

Het enige criterium voor het ontslag van de krankzinnige, in het geval van artikel 13, is de algehele genezing. Aan de termen "decollocatie met verzending naar een open dienst" of "ontslag op proef" komt geen enkele betekenis toe in verband met het beheer van de goederen en de bekwaamheid van de krankzinnige. Hierover anders oordelen, zou al te gemakkelijk leiden tot het omzeilen van de Wet van 18 juni 1850, zoals deze achteraf, speciaal met het oog op het vrijwaren van de belangen van de krankzinnige, gewijzigd werd door de Wetten van

7 april 1964 en 7 mei 1973 (zie o.m. artikel 30, § 2).

Het verzoekschrift is dan ook toelaatbaar.

B. Nopens de grond

Wat de grond betreft, staat niets een homologatie in de weg.

Om die reden:

Bekrachtigt om uitgevoerd te worden naar vorm en inhoud, de beraadslaging van de familieraad, gehouden onder het voorzitterschap van de heer vrederechter van het eerste kanton, gedagtekend 9 januari 1975, over:

S.M., geboren te Oostkamp, op zesentwintig september 1924.

NOOT—Bij bovenstaand vonnis werd omtrent een zeer belangrijk probleem in de psychiatrische praktijk rechtszekerheid geschapen.

Slechts bij uitzondering aanvaarden de practici der psychiatrie nog de plaatsing of collocatie volgens de Wet van 18 juni 1850 als regel voor de verpleging der geesteszieken. Deze houding heeft verschillende oorzaken die ik slechts even kan aanraken.

Zij vindt in de eerste plaats haar oorsprong in de snelle evolutie van de psychiatrie als wetenschap die een steeds complexer beeld van de geesteszieke en zwakzinnige heeft uitgebouwd. Het spreekt vanzelf dat de wetgever onmogelijk deze psychiatrische diversificering kon noch zelfs kan uitdrukken.

Voorts ziet de psychiatrie de collocatie essentieel als een maatschappelijk verweer, als een beschermingsmaatregel van de maatschappij (om zichzelf te beveiligen). De tussenkomst van en de kennisgeving aan de administratieve en gerechtelijke overheid overeenkomstig art. 10 der Krankzinnigenwet ervaart zij als krenkend en vernederend voor de patiënt. De algemene strekking in de psychiatrie wil de behandeling van de krankzinnige herleiden tot een louter medische aangelegenheid zonder enige weerslag op de bekwaamheid noch op de vrijheid van de patiënt. Men wijst erop, dat wie voor een andere aandoening in een ziekenhuis wordt verzorgd toch ook niet van zijn vrijheid wordt beroofd en ook niet onbekwaam wordt geacht zijn goederen te beheren. De geesteszieke is een zieke zoals alle andere en hij dient dan ook precies als andere zieken in volle vrijheid te kunnen worden verzorgd.

Deze visie op de collocatie als norm voor de verpleging der geesteszieken heeft in de praktijk dan ook zeer verregaande gevolgen.

In elk psychiatrisch ziekenhuis bestaan thans drie diensten. De patiënten die er verblijven zijn onderverdeeld in drie categorieën. (Dit is thans ook in verandering maar geldt voorlopig nog).

Vooreerst kent men de zogenaamde G-patiënten of gecollocceerde krankzinnigen. Dit zijn de zieken die op grond van de Wet van 1850-73 in de psychiatrische inrichting verblijven. Deze inrichting zelf is wat haar bestaan betreft op dezelfde wet gebaseerd. Deze gecollocceerde geesteszieken (krankzinnigen volgens de wet) werden geplaatst bij besluit van de administratieve overheid of op aanvraag van familie of van een der personen opgenoemd bij art. 7 van de Krankzinnigenwet. In beginsel worden deze patiënten in gesloten paviljoenen verpleegd. Indien hun toestand het echter toelaat kunnen ze werken in afdelingen voor ergotherapie verbonden aan de instelling en soms zelfs in beschutte werkplaatsen buiten de instelling.

Een tweede groep patiënten, die steeds aangroeit, noemt men de O-patiënten. Dit zijn de zieken welke in zogenaamde open afdelingen worden verpleegd. Eigenlijk is in deze open diensten niet door de wet voorzien als verplegingsmogelijkheid voor krankzinnigen in een psychiatrische inrichting. Zij zijn gegroeid uit een wijze en gezonde medische praktijk. Het bestaan ervan is slechts gefundeerd op een ministeriële circulaire van 2 augustus 1946. De normen in deze omzendbrief voorgeschreven

werden bevestigd door een arrest van de Raad van State van 21 december 1966 (COO Schaarbeek t/ COO St.-Job-in-'t-Goor, nr. 12.123). De open diensten binnenin de krankzinnigengestichten dienen aan volgende voorwaarden te voldoen. Vooreerst zijn zij onderworpen aan een voorafgaande erkenning door de minister van Volksgezondheid en het Gezin en staan zij onder toezicht van de geneesheren-inspecteurs voor krankzinnigengestichten. De directeur en de geneeskundige personeelsleden moeten door de minister van Volksgezondheid en het Gezin worden aanvaard. Het houden van een stamregister en van een register voor medische aanduidingen is verplicht. Ten slotte mogen alleen instemmende en ongevaarlijke geesteszieken worden aanvaard en mogen geen dwangmiddelen worden gebruikt.

Ondanks deze regelen blijft het zo dat de open dienst in de wet niet is voorzien en omschreven. Ik kan dan ook prof. Vranckx beamen waar hij zegt: "Een regeling waarin een ministeriële omzendbrief een wet vervangt, deugt niet"¹.

Een derde categorie van patiënten die in een psychiatrisch ziekenhuis worden verpleegd, noemt men de P-patiënten. Dit zijn de patiënten die gewoonlijk in een psychiatrische kliniek, enigszins onafhankelijk van maar toch verbonden met de psychiatrische inrichting, worden verpleegd. Een P-patiënt is een zieke in observatie. In de P-dienst verblijven de zieken dan ook in beginsel voor korte tijd en ze worden na de observatieperiode dan ofwel ontslagen ofwel voor verdere verzorging verwezen naar de open of gesloten dienst van de psychiatrische inrichting.

Voor deze drie soorten patiënten is er een verschillende normering voor het ziekenhuis, een verschillende ligdagprijs voor de instelling en een verschillende honorering voor de medici. Ook zijn er voor de patiënten mogelijkheden tot hogere sociale tegemoetkomingen al naargelang in welke dienst zij worden verpleegd².

In deze hele context situeert zich de reactie binnenin de psychiatrie tegen de collocatie. Steeds meer worden binnenin de psychiatrische inrichtingen door de minister van Volksgezondheid en het Gezin open diensten erkend. Op grond van deze erkenningen gaat men dan over tot decollocatie van weliswaar zieke maar niet gevaarlijke patiënten, waarmede men dan de nieuwe open afdelingen bevolkt. Binnenin dezelfde instelling gaan de patiënten derhalve over van de gesloten naar de open dienst.

In de praktijk worden de patiënten dan, op voorwaarde dat zij niet maatschappelijk gevaarlijk zijn, gedecollocéerd bij medische beslissing. Zoals voorgeschreven door art. 13 der Krankzinnigenwet wordt hiervan bericht gezonden naar de gerechtelijke en administratieve overheid die het bericht van collocatie ontving overeenkomstig art. 10. Op de berichten waarvan sprake in bovenstaand vonnis werd vermeld "Decollocatie en naar Open Dienst".

Aan deze "decollocaties en verwijzingen naar open dienst" kan men nu zeer vérgaande gevolgen vastknopen.

Zoals bekend werd hoofdstuk VII van de Krankzinnigenwet van 1850-73 een paar malen gewijzigd. Dit hoofdstuk regelt de gevolgen van de plaatsing van de geesteszieke op het beheer van zijn goederen. De voornaamste wijzigingen werden ingevoerd bij de Wetten van 7 april 1964 en van 7 mei 1973. Het principe van dit hoofdstuk komt hierop neer dat de plaatsing van de krankzinnige (of de afzondering ten huize) het vermoeden van onbekwaamheid medebrengt voor de zieke met betrekking tot het beheer van zijn goederen. Op grond van deze plaatsing (of afzondering) kan aan de krankzinnige op verzoek van de familierraad en bij bevelschrift van de vrederechter een bijzondere voorlopige bewindvoerder worden toegevoegd overeenkomstig art. 29 der wet. Voorts wordt bij ieder krankzinnigengesticht een algemeen voorlopige bewindvoerder benoemd overeenkomstig art. 30 der wet. Art. 31 omschrijft ten slotte de bevoegdheid van de voorlopige bewindvoerder. Dit hoofdstuk regelt het

civielrechtelijk statuut van de patiënten die niet onbekwaam werden verklaard noch onder het stelsel der verlengde minderjarigheid staan (veruit de overgrote meerderheid der psychiatrische patiënten heeft het statuut haar suppletief door hfst. VII van de Krankzinnigenwet gewaarborgd).

De psychiatrische praxis wil nu aan de decollocaties naar de open diensten gevolgen vastknopen wat dit civielrechtelijk statuut van de patiënten betreft.

Men stelt dat de zieke die het voorwerp uitmaakt van deze decollocatie met verwijzing naar de open dienst niet langer op grond van de Wet van 1870-73 in de instelling verblijft. Door deze medische beslissing, die zelfs niet voldoet aan art. 13 van de wet, want er is geen genezing en de zieke blijft verder in de instelling, zou volgens deze stelling het hele statuut van de krankzinnige dat hem in hoofdstuk VII van de wet wordt gewaarborgd, vervallen. Er zou volgens deze thesis niet langer in de voorlopige bewindvoering van de krankzinnige kunnen worden voorzien daar de rechtsgrond zelf van deze voorziening nl. de Wet van 1850-1873 wegvalt.

Het spreekt vanzelf dat een dergelijk standpunt tot veel rechts-onzekerheid aanleiding geeft. Hoewel zij niet maatschappelijk gevaarlijk zijn en onbetwistbaar aan meer adequate medische verzorging onderworpen zijn, blijven de patiënten, vanuit de gesloten naar de open dienst verwezen, ziek en in hun geestelijke integriteit aangetast. Door gewone verwijzing van de ene dienst naar de andere om therapeutische redenen zou de bewindvoerder voor deze zieken, die even weinig als voorheen hun materiële belangen kunnen appreciëren, niet meer kunnen optreden.

Over deze materie is zeer weinig rechtspraak te vinden. In een vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel (Rb. Brussel, 22 september 1971, *J.T.*, 1972, 156) wordt gehandeld over de rechtstoestand van een krankzinnige op proefverlof. De rechtbank stelt heel duidelijk dat het proefverlof van de krankzinnige niets aan zijn rechtstoestand verandert en dat de bewindvoerder, die in deze door zijn pupil werd aangevallen, rechtsgeldig voor de krankzinnige gedurende het proefverlof was opgetreden.

Over het hierboven geschetste probleem is er voor zover mij bekend slechts één expliciet vonnis. Het is een vonnis van de Vrederechter te Zelzate, (Vred. Zelzate, 18 april 1974, inzake Putmans Jules, onuitg.) In dit vonnis behandelt de rechter duidelijk het probleem van de decollocatie en verwijzing naar de open dienst. Steunend op voormeld vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel stelt de rechter de naar de open dienst verwezen krankzinnige gelijk met een krankzinnige op proefverlof. De O-patiënt wordt in dit vonnis beschouwd als een zieke met proefverlof in de instelling. Zodoende kan de bewindvoerder voor deze zieke nog rechtsgeldig optreden.

Het hierboven afgedrukte vonnis maakt dan een eigen synthese tussen enerzijds de vereisten van de moderne psychiatrie en anderzijds het behoud van het beschermd statuut van de patiënt met betrekking tot zijn civielrechtelijke bekwaamheid. Het maakt een einde aan een zeer ernstige controverse in de psychiatrische praktijk.

Pieter Huys

ARBEIDSRECHTBANK TE ANTWERPEN

3e KAMER – 24 SEPTEMBER 1974

Voorzitter : de h. K. Van Meel

Advocaat : mr. J. Stappers

Arbeidsovereenkomst' bedienden—Overeenkomst voor bepaalde tijd—Kenmerk—Omschrijving van termijn.

¹ A. VRANCKX, *Geesteszieken*, Adm. Lex., Die Keure, nr. 55.

² Volledigheidshalve dient opgemerkt dat de ligdagprijs voor de verschillende diensten thans is gelijkgeschakeld.

Een arbeidsovereenkomst voor een bepaalde tijd wordt gekenmerkt door een welbepaalde omschrijving van de termijn waarvoor zij wordt aangegaan.

Deze termijn is voldoende omschreven door aanduiding van de begindatum en van het ogenblik waarop de overeenkomst ten einde zal komen, mits dit ogenblik ab initio zeker en niet afhankelijk is van de wil van een van de partijen. Dit is het geval wanneer de arbeidsovereenkomst vermeldt: "Werkgever neemt vertegenwoordiger in dienst vanaf 1 juli 1970 en dit tot vertegenwoordiger der ouderdom van 65 jaar bereikt heeft".

Van Doninck L. t/ P.V.B.A. Deck's

Overwegende dat partijen op 7 juli 1970 een overeenkomst afsloten waarbij eiser als handelsvertegenwoordiger in dienst werd genomen door verweerster tegen een geïndexeerd bruto maandloon van 7.500 fr. en een commissieloon ;

Dat de overeenkomst tussen partijen op 7 juli 1970 tot stand gekomen door hen op schrift werd gesteld en ondertekend ;

Dat artikel 8 van deze op schrift gestelde overeenkomst aanvankelijk luidde : "Opzeg : wettige verplichting ter zake".

Dat deze tekst evenwel met de pen werd doorgehaald en vervangen door een met de hand geschreven tekst luidende als volgt : "Werkgever neemt vertegenwoordiger in dienst vanaf 1 juli 1970 en dit tot vertegenwoordiger der ouderdom van 65 jaar bereikt heeft".

Dat deze aldus aangebrachte wijziging door de partij en werd geparafeerd in rand van de akte ;

Overwegende dat een arbeidsovereenkomst voor bepaalde duur gekenmerkt wordt door een welbepaalde omschrijving van de termijn waarvoor zij wordt aangegaan, doordat deze termijn omschreven wordt door aanduiding van de begindatum en van het ogenblik waarop de termijn ten einde zal komen, mits dit ogenblik ab initio zeker is en niet afhankelijk is van de wil van een van de partijen ;

Dat in artikel 8 van de door partijen onderschreven overeenkomst de termijn waarvoor deze werd aangegaan nauwkeurig werd omschreven, daar als begindatum wordt vermeld 1 juli 1970 en als einddatum het ogenblik waar-

op eiser 65 jaar zou worden, zijnde een welbepaalde datum ;

Dat ingevolge de overeenkomst door partijen op 7 juli 1970 onderschreven er toen tussen hen een contract voor bepaalde duur tot stand kwam ;

Overwegende dat verweerster hiertegen echter aanvoert dat waar partijen in artikel 9 van dezelfde overeenkomst hebben bepaald dat door elk van hen aan de overeenkomst een einde kan worden gemaakt vóór de bepaalde termijn mits een opzegging gegeven wordt, partijen in werkelijkheid een contract voor onbepaalde duur hebben afgesloten ;

Dat indien partijen bij een overeenkomst aan een oorspronkelijk in hun overeenkomst opgenomen beding een wijziging aanbrengen, deze wijziging dient geïnterpreteerd op een wijze dat zij enige betekenis heeft ;

Dat de wijziging van de oorspronkelijke tekst van artikel 8 en de vervanging ervan door de met de hand geschreven tekst slechts dan enige betekenis en uitwerking kan hebben wanneer men aanvaardt dat partijen daarbij beoogden een overeenkomst voor bepaalde duur af te sluiten ;

Dat het sluiten van een overeenkomst voor een bepaalde duur voor eiser een zeer aanvaardbare reden had, daar hij op het ogenblik dat hij deze overeenkomst onderschreef reeds 62 jaar oud was en het aangaan van een overeenkomst tot zijn 65 jaar hem een tewerkstelling verzekerde tot zijn pensioengerechtigde leeftijd ;

Dat het door verweerder opgeworpen argument dan ook faalt ;

Overwegende dat, waar eiser door een contract met onbepaalde duur met verweerster was verbonden, deze laatste vóór het bereiken van de einddatum geen einde aan die overeenkomst kon maken ;

Dat waar verweerster op 28.2.1973 de overeenkomst verbrak en eiser slechts op 25.2.1974 de ouderdom van 65 jaar zou hebben bereikt, eiser bij toepassing van artikel 21 van de Wet betreffende de arbeidsovereenkomst van de bedienden aanspraak maken kan op een vergoeding gelijk aan het loon dat hij zou hebben kunnen verdienen tot het bereiken van de voorziene eindtermijn, t.w. van 1 maart 1973 tot 25 februari 1974, dus $139.187 - 1160 = 138.027$ fr. ;
(...)

Presentatie van het boek "Schade aan de Mens" door dr. J. Van Steenberge, dr. D. Lahaye en dr. J. Viaene

Rede uitgesproken door prof. mr. ridder René VICTOR

Ik acht het een zeer gelukkig initiatief vanwege de uitgeverij Kluwer het verschijnen van een belangrijk wetenschappelijk werk in onze Vlaamse juridische literatuur, in brede kring bekend te maken en ik dank de aanwezigen omdat zij aan de oproep van de uitgeverij zo vriendelijk gevolg hebben gegeven.

Het is voor mij, als Voorzitter van de Vlaamse Juristenvereniging, een bijzonder genoegen het werk van de heren prof. Van Steenberge, dr. Lahaye en dr. Viaene hier met enkele woorden te kunnen voorstellen.

Sedert vele jaren is het steeds het onafgebroken streven geweest van de "Vlaamse Rechtskundige Bibliotheek", waarin dit nieuw werk gepubliceerd wordt, wetenschappelijke geschriften van betekenis uit te geven en wij zijn zo

gelukkig geweest te kunnen vaststellen dat in de laatste jaren de produktie van de Vlaamse juridische literatuur steeds in stijgende lijn is gegaan en dat meer en meer deze literatuur op het hoge peil is gekomen dat bereikt werd in de naburige landen.

Pas enkele weken geleden had ik het bijzonder voorrecht op deze zelfde plaats het meesterlijk nieuw werk van de professoren Derine, Vanneste en Vandenbergh over het "Zakenrecht" aan een uitgelezen publiek te kunnen voorstellen en thans is het mij vandaag wederom gegeven een nieuw groot boek aan te kondigen dat de enigszins enigmatische titel draagt van "Schade aan de Mens", dat samengesteld werd door drie vooraanstaande specialisten, dat uitgroeide tot een zeer uitgebreide verhandeling in drie delen,

dat volledig nieuwe wegen baant op het gebied van de evaluatie van de arbeidsongeschiktheid, dat een scherpe kritiek uitoefent op de bestaande methoden voor het schatten der schade die door mensen wordt opgelopen en dat er zich op toelegt de evaluatie van de arbeidsongeschiktheid op volkomen nieuwe grondslagen te vestigen.

Een van de grote beginselen waarop de burgerlijke en sociale organisatie van onze gemeenschap steunt is het principe dat schade die veroorzaakt wordt dient vergoed te worden.

Op dit filosofisch beginsel berusten voorzeker meer dan de helft van de betwistingen die dagelijks beslecht worden door onze gerechten en van de sociale maatregelen die genomen worden door onze administratieve diensten. Het geldt hier dus een terrein van ongemene betekenis dat zowel voor de praktijk als voor de wetenschap moeilijke problemen stelt waarvan de oplossingen dikwijls aanleiding geven tot gerechtvaardigde kritiek.

Schade die verwerkt wordt door ontelbare oorzaken van de meest verscheiden aard kan zich voordoen op tweeërlei gebied. Er kan materiële schade veroorzaakt worden aan het vermogen of aan het bezit en het herstel van deze schade, wanneer het mogelijk is, of de vergoeding ervan wanneer herstel uitgesloten blijkt, maakt een hele wereld uit waarin alle mogelijke technische en wiskundige middelen worden aangewend om tot een juiste berekening en een rechtvaardige compensatie te komen. Dit eerste luik, namelijk de materiële schade, veroorzaakt aan het patrimonium, maakt niet het voorwerp uit van het onderzoek dat ingesteld werd door onze drie auteurs.

Doch wat oneindig veel belangrijker is dan de schade aan het vermogen is de schade die toegebracht wordt aan de mens zelf, de ziekte, het letsel, het gebrek, de invaliditeit, de handicap, de arbeidsongeschiktheid en zo meer, die het individu door een oneindigheid van oorzaken kunnen treffen.

Dit is de ergste vorm van schade. Wanneer schade aan het vermogen vrij eenvoudig en met voldoende trefzekerheid kan geschat worden en zich vrij gemakkelijk leent tot herstel of vergoeding, is de schade die aan de mens zelf wordt toegebracht veelal onherstelbaar en geeft ze aanleiding tot gevolgen die de pijnlijkste nasleep hebben en waarvan het herstel of de vergoeding met de grootste moeilijkheden gepaard gaat.

Het is over deze soort schade dat de drie schrijvers van het hier aangekondigde werk een diepgaand onderzoek hebben ingesteld en het is daaromtrent dat zij zich beijverd hebben om een volstrekt nieuwe methode uit te werken die van aard zal zijn langs volstrekt onbegane wegen tot een volledig wetenschappelijk verantwoorde evaluatie van deze schade te komen.

Bij het onderzoek naar het belang van de schade die aan het menselijk individu wordt toegebracht moeten onze magistraten en onze ambtenaren, bij het behandelen van de gevallen die hun onderworpen worden, noodzakelijkerwijze een beroep doen op meerdere hulpkrachten die hen op technische gronden kunnen adviseren en waarbij de medewerking van de *medici* in de eerste plaats in aanmerking komt. Over het algemeen wordt door magistraten of administratieve ambtenaren het vraagstuk van de evaluatie der schade aan de mens afgewenteld op geneeskundige experts. waarvan het advies dan in de meeste gevallen gewoonweg gevolgd wordt, daar zij klaarblijkelijk in de eerste plaats over de bevoegdheid beschikken de ontstane schade te schatten en te waarderen. Meer en meer is echter gebleken dat in de laatste jaren niet één enkel geneesheer-expert de opdracht kreeg tot evaluatie van de schade over te gaan, doch dat verschillende specialisten aangesteld worden om hem bij te staan ofwel dat hem de machtiging verleend wordt een beroep te doen op specialisten-deskundigen, ten einde bijzonder delicate

punten uit te diepen. Het blijft echter toch steeds bij geneeskundige adviezen.

Het is nu vooral de bedoeling geweest van de schrijvers aan te tonen dat een grondig wetenschappelijk onderzoek betreffende de juiste methode van de evaluatie der schade toegebracht aan de mens tot nog toe meestal achterwege is gebleven. Magistraten, ambtenaren en diensten beperken zich eenvoudig tot een medisch advies en dit advies zelf wordt meestal verstrekt op een wijze die plaats laat voor ernstige kritiek.

Het hoofdthema van heel het werk bestaat er in wetenschappelijk aan te tonen dat het noodzakelijk is, om tot een juiste en verantwoorde evaluatie van schade aan de mens te komen, dat een heel team van medewerkers met verschillende bevoegdheden op velerlei gebieden zou ingeschakeld worden.

Zowel rechtbanken als overheidsinstellingen, verzekeringsmaatschappijen, ziekenfondsen, instellingen voor gehandicapten, enz. kunnen niet tot een juiste evaluatie van de schade komen wanneer zij zich uitsluitend beperken tot medische adviezen.

Er doen zich naast de medische ook sociale, verzekerings-technische, economische, psychologische en zelfs filosofische problemen voor die enkel kunnen worden uitgediept door interdisciplinair onderzoek van specialisten die hun bevoegdheden verenigen ten einde op wetenschappelijke gronden tot een juiste evaluatie te komen.

De volstrekte noodzakelijkheid van interdisciplinaire samenwerking op het gebied der schatting van de schade is het leitmotief dat steeds doorklinkt door de drie boekdelen die aan dit probleem werden gewijd.

Om deze opvatting te adstrueren hebben de auteurs door het schrijven van hun werk het voorbeeld gegeven van een wetenschappelijke samenwerking. Zij hebben hun bijzondere kennis op het gebied van het burgerlijk recht, het sociaal recht en de geneeskunde ter beschikking gesteld om tot een grondige studie van de gestelde vraagstukken te komen.

En er waren een uitgebreide kennis, een buitengewoon wetenschappelijke documentatie, een rijke ervaring, een geweldige werkkraft en een taaie volharding noodzakelijk om die drie boekdelen tot stand te brengen. Al deze menigvuldige hoedanigheden waren in de drie auteurs verenigd en hun samenwerking heeft in het hier besproken standaardwerk geleid tot een opperste ontluiking ervan.

Mag ik U dan nu de drie auteurs even voorstellen.

Prof. Van Steenberge, thans docent aan de Universitaire Instelling te Antwerpen is doctor in de rechten, licentiaat in de politieke en sociale wetenschappen en licentiaat in het sociaal recht. Voor zijn licentiaatsproefschrift op het gebied van het sociaal recht werd hij bekroond met de Van der Restprijs. Hij was als wetenschappelijk medewerker verbonden aan het Instituut voor Sociaal Zekerheidsrecht van de rechtsgeleerde faculteit der Universiteit te Leuven. Hij is ook buitengewoon hoogleraar aan de Economische Hogeschool in Limburg. Zijn wetenschappelijke vorming, zijn talrijke publikaties en zijn universitaire leeropdrachten hebben hem meer dan iemand vertrouwd gemaakt met de angstwekkende problemen der schade die aan de mens wordt toegebracht.

De tweede auteur dr. Dirk Lahaye is doctor in de geneeskunde, geneesheer-hygiënist, specialist in de interne geneeskunde en licentiaat in de arbeidsgeneeskunde. In 1970 werd hij laureaat van de Koninklijke Academie voor Geneeskunde van België met een werk over de arbeidsongeschiktheid dat als voorwerp had de medische evaluatie. Hij is sinds 1965 wetenschappelijk medewerker van de afdeling arbeids- en verzekeringsgeneeskunde van de universiteit te Leuven en werd in 1969 buitengewoon docent in de verzekeringsgeneeskunde.

Hij is medisch-adviseur diensthoofd bij het Fonds voor Beroepsziekten. Er zij nog aan toegevoegd dat hij lid is van de Hoge Raad van Arbeidsgeneeskunde en secretaris van de Wetenschappelijke Vereniging voor verzekeringsgeneeskunde.

De derde auteur dr. Jos Viaene is dan weer een jurist die zich bijzonder gespecialiseerd heeft in het sociaal recht.

Hij is doctor in de rechten en licentiaat in de medisch-sociale wetenschappen en als medewerker verbonden aan de School voor maatschappelijke gezondheidszorg aan de universiteit te Leuven, waar hij thans lector is. Wij mogen nog onderstrepen dat hij sedert 10 jaar adjunct-administrateur-generaal is bij het Fonds voor Beroepsziekten en secretaris van de Vlaamse wetenschappelijke vereniging voor arbeidsgeneeskunde die door hem mede werd opgericht.

Het zou te lang worden de verschillende beroepsbevoegdheden van deze drie auteurs op te sommen en hun titels in het licht te stellen, alsook een lijst mede te delen van de vele publikaties die van hun hand reeds verschenen.

Uit hetgeen tot nog toe gezegd werd blijkt ten volle over welke bijzondere wetenschappelijke bevoegdheden en praktische ervaring zij beschikken om het grote werk dat we hier bespreken te schrijven.

Dit boek "Schade aan de mens", produkt van hun samenwerking, verscheen, zoals reeds gezegd, in drie lijvige boekdelen waarvan elke auteur er één voor zijn rekening heeft genomen.

Het eerste deel, van de hand van prof. Van Steenberghe, behandelt speciaal de evaluatie van de arbeidsongeschiktheid in het recht.

Het tweede deel geschreven door dr. Dirk Lahaye handelt over de medische evaluatie van de arbeidsongeschiktheid, terwijl het derde deel, dat samengesteld werd door dr. J. Viaene, de diepere gronden onderzoekt van wat in de eerste twee delen wordt uiteengezet door een exhaustieve ontleding van het gezondheidsbegrip en de versterking ervan, waarbij de auteur zijn licht laat schijnen op al de componenten van het niet-gezondzijn, namelijk in de fysische, psychologische, sociale, ecologische, culturele en dynamische menselijke zijnswijze, wat hem leidt op gebieden die bestreken worden door de meest recente filosofische opvattingen.

Wanneer elk van de drie delen een afzonderlijk onderzoek behelst vormen zij samen een sluitend geheel waardoor het hoofdthema wordt geadstrueerd, en dat verbaast door de grondige wetenschappelijke kennis die er in verwerkt wordt en dat in velerlei hoofdstukken sprankelt van originaliteit.

Het eerste deel, dus geschreven door prof. Van Steenberghe, vormt hoofdzakelijk een juridisch tractaat en behandelt de evaluatie van de arbeidsongeschiktheid in het recht in al haar facetten.

Het geeft in een eerste hoofdstuk de geschiedenis van de schatting van lichamelijke schade waarin de auteur teruggaat tot de eerste bronnen: enerzijds het Germaanse recht waarin voornamelijk belang werd gehecht aan de straf en waarin, in de loop van een eeuwenlange rechtspraak, door het steeds opnieuw aanknopen aan precedents, een vrij duidelijke vastheid in de bepaling van de schade kon geconstateerd worden en anderzijds het Romeinse recht waarin in veel groter mate onderscheid wordt gemaakt tussen de straf en de schade, waarin het accent meer op het economisch element wordt gelegd en de schatting meer in concreto gebeurde. Tussen dit recht van Germaanse oorsprong dat zich eeuwenlang deed gelden in onze costuimen en het Romeinse recht dat door zijn receptie in onze streken een aanzienlijke invloed uitoefende, groeide geleidelijk een compromis waarvan de auteur op boeiende wijze de totstandkoming tekent. Hij ziet dit compromis als een Germaans-rechtelijk geïnspireerde *praktijk* en een Romeins-rechtelijk geïnspireerde *theo-*

rie. Wij vinden verder in het werk een uiterst belangrijke schets van de verschillende perioden waarin de methode van het onderzoek der arbeidsongeschiktheid evolueerde eerst in het burgerlijk recht en verder in het sociaal recht, dat sinds de tachtiger jaren van de vorige eeuw vooral in Duitsland zijn eerste aanloop nam.

In deze schets wordt voortdurend rechtsvergelijking toegepast en wij zien de evaluatie zoals ze gebeurde in Duitsland, in Nederland en in Frankrijk om uit te monden in de juridische erkenning van de schatting der ongeschiktheid op grond van vaste schalen.

Deze historische ontleding vormt een uiterst spannend hoofdstuk waarin een ontzaglijke som arbeid werd verwerkt.

In het tweede kapittel van zijn boek onderzoekt de auteur de evaluatie van de arbeidsongeschiktheid in het Belgisch positief recht en wij zien er hoe deze evaluatie sterke verschillen vertoont naar gelang het voorwerp van de schade en de persoon die de schade geleden heeft. Denken wij slechts aan de arbeidsongeschiktheid in het gemene recht, en die in het sociaal recht bij arbeidsongevallen, ziekte- en invaliditeitsverzekering, tegemoetkomingen aan minder-validen, invaliditeit van mijnwerkers en van zeelieden, om slechts een greep te doen uit de menigvuldige afdelingen waarin elk van deze gevallen op grondige wijze wordt nagegaan.

Als resultaat van zijn speurtocht betoogt schrijver dat er zich in het systeem als geheel een gebrek voordoet aan logica en globaal inzicht in de arbeidsongeschiktheidsproblematiek.

Het klassiek algemeen aanvaard onderscheid tussen de arbeidsongeschiktheid als aantasting van de economische waarde van het slachtoffer en de invaliditeit als aantasting van de psycho-fysische integriteit wordt door de wetgever herhaaldelijk over het hoofd gezien. Verder worden soms door de wetgever wel aanwijzingen verstrekt voor de evaluatie, dan ook weer niet. Eindelijk is de evaluatie volgens schaal meestal van doorslaggevende aard en deze soort schatting houdt allerminst rekening met de concrete individuele gevolgen van elke schade terwijl er tevens een veelheid van onderscheiden schalen in omloop is.

De wetgever legt zeer eenzijdig de nadruk op geldelijke compensaties na het verlies van de arbeidsgeschiktheid of de lichamelijke integriteit. De noodzaak van revalidatie en reïntegratie in het arbeidsproces wordt meestal eenvoudig aan de praktijk overgelaten.

Als uiteindelijk besluit onderstreept schrijver dat moet gestreefd worden naar een nieuwe evaluatiemethode, dat de concrete gevolgen van de lichamelijke schade voor elk slachtoffer afzonderlijk moeten worden nagegaan en opgevangen met aangepaste middelen zodat het arbeidsongeschiktheidssysteem volledig zal dienen herdacht te worden, waarbij vooral zal moeten rekening gehouden worden met specifieke factoren zoals leeftijd, gezinsstatus, sociale stand en professionele vorming alsook met arbeidskundige factoren namelijk de situatie van de arbeidsmarkt, de mogelijkheid tot revalidatie en dies meer.

Om daartoe te komen zal voor dergelijke wetenschappelijke verantwoorde evaluatie de samenwerking vereist zijn tussen geneesheren, arbeidskundigen, economen, psychologen, sociale werkers en meer andere deskundigen.

De auteur heeft ook aan zijn boek een derde hoofdstuk toegevoegd dat ons het resultaat geeft van een uitgebreide enquête betreffende de wijze waarop thans door de geneesheren, de arbeidsongeschiktheid in de praktijk wordt geschat. Een zeer uitgebreid formulier werd aan een groot aantal geneesheren, die zich met deze problemen bezighouden, toegezonden en de auteur bekam op zijn vragenlijst 187 volledige antwoorden.

Het resultaat hiervan was dat het gebruik van de schalen in de meeste sectoren algemeen is en dat er bitter geklaagd wordt over het gebrek aan opleiding en voorberei-

ding betreffende de taak die aan deze geneesheren wordt voorbehouden.

De uitslag van deze enquête bevestigt volledig de conclusies van het onderzoek van de schrijver.

In het tweede deel "De medische evaluatie van de arbeidsongeschiktheid" van de hand van dr. Lahaye heeft deze geneesheer, tevens specialist in het sociaal recht een diepgaande speurtocht ondernomen naar de wijze waarop de geneesheren zich kwijten van de deskundige onderzoeken die hun worden opgedragen. De oneindig uitgebreide internationale wetenschappelijke literatuur die op dit punt reeds verscheen wordt door de auteur onder de loupe genomen en verwerkt tot een merkwaardig geheel.

Na een uiteenzetting van de begrippen die gelden in de verzekeringsgeneeskunde, waarbij de arbeidsongeschiktheid een voornaam deel inneemt en waarbij interessante gegevens over de morele schade verstrekt worden, komt hij tot het afwegen van de taak die weggelegd is enerzijds voor de jurist en anderzijds voor de geneesheer en tot de noodzakelijkheid van een interdisciplinaire samenwerking. Zeer belangrijk is de kritische analyse die hij ontwikkelt van de schatting volgens schaal, waarbij hij de voor- en nadelen afweegt van de menigvuldige schalen die in de verschillende landen gebruikt worden.

Bij het ontstaan der arbeidsongeschiktheidsverzekeringen waren de schattingen vooral gericht op het uitkeren van vergoedingen. Naarmate echter de revalidatietechnieken verbeterden en herstel van schade in zekere mate mogelijk werd kon het niet anders of het probleem van de wederzijdse beïnvloeding tussen enerzijds de revalidatie, het "herstel", en anderzijds de schadebepaling, de "vergoeding", moest op de voorgrond treden. In de bestaande vergoedingssystemen veroorzaken zowel de anti-revaliderende werking van de vergoeding als het vergoedingsverminderend effect van de revalidatie aanzienlijke moeilijkheden en de auteur onderstreept dat de integratie tussen herstel en vergoeding ook nu nog het belangrijkste vraagstuk blijft in de arbeidsongeschiktheidsevaluatie.

Tot de oplossing van dit vraagstuk te komen is het doel van het werk van dr. Lahaye en hij zal aan de hand van een zeer uitgebreid wetenschappelijk materiaal de bestaande evaluatiemethoden nader onderzoeken en opsporen welke wijzigingen ze zouden dienen te ondergaan. Achtereenvolgens bestudeert hij de voor- en de nadelen van de schatting volgens vaste tabellen, de zogenaamde baremale schatting. Verder de loonkundige schatting, volgens welke de ongeschiktheid uitsluitend kwantitatief wordt beschouwd op basis van het eventuele loonverlies na reclassering en tenslotte de evaluatie van de professionele arbeidsongeschiktheid waarbij men voor een bepaald letsel nagaat welke beroepen voor de betrokkenen tegen-aangewezen zijn ingevolge hun handicap. Al deze uiteenzettingen behandelen een aantal problemen die aanleiding gaven tot wetenschappelijke betogen in verschillende landen die met een uitzonderlijke deskundigheid door de auteur worden besproken en afgewogen.

Dr. Lahaye komt uiteindelijk eveneens tot het besluit dat terwijl de fysieke arbeidsongeschiktheidsschatting het werk is van de medicus, de economische arbeidsongeschiktheids-schatting team-work vereist van verscheidene disciplines waarin terdege rekenschap zal gehouden worden met twee variabele polen: de menselijke ongeschiktheid en de arbeid.

Het is inderdaad een grove fout de arbeidsongeschiktheid te willen bepalen enkel op basis van de evaluatie van het menselijk onvermogen zonder de norm arbeid erbij te betrekken.

Na alle wetenswaardigheden desaaangaande werkelijk uitgeput te hebben en een volledige hervorming, op wetenschappelijke basis te hebben uitgestippeld, legt dr. Lahaye er vooral de klemtoon op dat een mentaliteitsverandering onontbeerlijk is en dat, wil men tot goede resultaten komen,

een drastische modernisering van de administratie volstrekt noodzakelijk is.

Een aanzienlijke hoeveelheid grafieken en tabellen illustreren dit merkwaardige boek waarin zoveel nieuwe standpunten worden ontwikkeld en waarin, naar streng wetenschappelijke methode, zoveel nieuwe ideeën gezaaid worden.

De uitkomsten die in de twee eerste delen van het grote werk gewonnen waren worden dan in het derde deel, dat van de hand is van dr. Viaene, psychologisch, sociologisch en vooral algemeen filosofisch uitgediept, waardoor het werk van de twee vorige auteurs als het ware bekroond wordt.

Wanneer we nu grondig ingelicht zijn over de historische evolutie van de schatting der schade aan de mens door het boek van prof. Van Steenberghe en wij hebben vernomen hoe de zuivere empirische methode van evaluatie die door de medici wordt toegepast wetenschappelijk onhoudbaar is, door de uiteenzetting van dr. Lahaye, grijpt de auteur van het derde boekdeel naar de kern van de zaak door een algemeen onderzoek in te stellen naar *wat* eigenlijk dient gemeten en gewaardeerd te worden ten einde aldus positieve inzichten te verwerven om te kunnen ontsnappen aan de kritiek waaraan de huidige werkwijzen blootstaan. Daartoe is het nodig dat men zich niet zou houden aan de zuiver mechanistische opvatting van de mens en dat een nieuwe mens als objectief van onderzoek zou geboetseerd worden. De auteur vindt hier vooral inspiratie bij de school der Nederlandse sociaal-geneeskundigen, waarbij geleerden als Burger, Zielhuis en anderen een voorname rol spelen, die een volstrekt nieuwe methode hebben aangewend om inhoud te geven aan het begrip gezondheid.

Ziekte, letsel, gebrek, invaliditeit, arbeidsongeschiktheid, handicap en dies meer worden niet meer beschouwd als louter mechanische fenomenen doch dienen in verband gebracht met de mens in zijn geheel. Het menselijk lichaam is niet een geïsoleerd ding onder de dingen doch heeft een existentiële verbondenheid met de wereld en met de medemens. De Nederlandse sociale geneeskundigen verzetten zich tegen de negatieve ingesteldheid die enkel aandacht opbrengt voor het verschijnsel ziekte doch vreemd blijft aan het brede begrip gezondheid in het algemeen. Zoals Zielhuis het heeft betoogd is gezondheid een relatie van evenwicht tussen de mens en zijn situatie in de wereld, hoofdzakelijk zijn arbeidssituatie. Het statisch gezondheidsbegrip wordt vervangen door een dynamisch gegeven waarbij terzelfdertijd rekening wordt gehouden met vier gezondheidsparameters: het biologische in de mens, zijn psychologische gegevenheid, zijn sociaal wezen, namelijk de verhouding met de coëxisterende wezens en zijn ecologische gegevenheid, "het zijn met de dingen". Deze vier factoren zijn niet te splitsen en vormen samen de menselijke zijnswijze die wij gezondheid noemen. Wie deze factoren isoleert doet aan onwetenschappelijke abstractie en aan vervorming van de realiteit "Mens".

Deze beschouwingen zijn opgebouwd op de recente gegevens uitgestippeld in de existentialistische filosofie waarvan hier een merkwaardige toepassing wordt gedaan.

De auteur heeft zich ingespannen om de bepaling van de gezondheid in hiervoor gemelde zin te adstrueren. Hij heeft getracht de juridische bepaling ervan die in 1946 werd uitgewerkt door de Constitutie van de Wereldgezondheidsorganisatie te verbeteren en als volgt te herschrijven: "gezondheid is de gestadige opgang naar een volledig fysiek, mentaal, sociaal en ecologisch welzijn".

Aldus komt hij er toe volledig te breken met de opvatting van de civilist voor wie schade uitsluitend een statisch fenomeen is. Deze individualistische opvatting van het burgerlijk recht lokte een hele hoop tegenstrijdigheden uit met de werkelijkheid. Het burgerlijk recht blijft vreemd aan de sociale wezenlijkheid van het individu.

Nu de auteur ons een glasheldere uiteenzetting heeft ge-

geven van het begrip gezondheid wendt hij zich tot het onderzoek van het begrip schade geleden door de mens, door verstoring van het begrip gezondheid, schade die zich hoofdzakelijk concretiseert in arbeidsongeschiktheid.

Bestaat er nu een volledige identiteit tussen gezond-zijn en arbeidsongeschiktheid? De auteur geeft hierop een ontkenkend antwoord. Vele redenen kunnen het volledig gezond individu arbeidsongeschikt maken en schrijver haalt het typische voorbeeld aan van zovele hippies die niettegenstaande hun uitstekende gezondheidstoestand niet geschikt zijn voor het verrichten van arbeid. Van de andere kant veronderstelt ziekte niet noodzakelijk arbeidsongeschiktheid. Er zijn vele ziekten zoals sommige longziekten, diabetes en meer andere die geen noodzakelijke arbeidsongeschiktheid veroorzaken.

De vraag die de auteur wil oplossen om tot een juist begrip van de schade te komen is deze "Wat is geschiktheid of ongeschiktheid tot arbeid?". Het antwoord hierop wordt andermaal gegeven aan de hand van beschouwingen gewonnen uit de existentiële filosofie.

Arbeid is de welbepaalde vorm van toewending tot de wereld waardoor de mens niet beschikbaar is voor zichzelf maar wel voor de anderen. Arbeid is de *beleving* van de co-existent met anderen. Arbeid is thans meer dan vroeger een intens sociaal gebeuren. Het is niet meer het individu doch de groep die aan het werk is.

De auteur komt dan tot een synthese waarin hij de dubbele inhoud van het schadebegrip doet gelden. Aan de ene kant de schade die aan de mens veroorzaakt wordt door aantasting van de elementen die het "Zijn" bepalen en daarnaast schade door aantasting van de *waarden* die aan de menselijke persoon kunnen gehecht worden: economische, affectieve, morele, intellectuele en uiteindelijk spirituele waarden.

Deze dubbele aspecten van de schade lopen parallel en de aantasting van het materieel zijn van de mens kan zowel de vitaliteit als de schoonheid, de goedheid en de wijsheid aantasten.

Hoe zullen nu die dubbele schade-elementen bestreden worden: de aantasting van de zijswijze enerzijds en de aantasting van de waarde anderzijds.

"Zijnschade" wordt *hersteld*, "Waardeschade" wordt *vergoed*.

Tot nog toe werd heel de sfeer van de waardeleer bij de bestrijding van de schade uit het oog verloren.

Wat betreft de zijnschade zullen om het herstel te bevorderen acties nodig zijn op vier verschillende gebieden: voor lichamelijke zorg, het terrein van de klassieke geneeskunde; voor de sociale zorg: betere menselijke verhoudingen in de familie, op het werk, in de gemeenschap; voor de psychische zorg: opvoeding, onderwijs, mentale hygiëne; voor de ecologische zorg: woning, urbanisatie, leven in de natuur, enz.

Om nu de schade-elementen die de *waarde* aantasten te vergoeden dient tussen de gezondheidspolitiek en de vergoedingspolitiek een beginselvaste basis gevonden te worden die aanknoopt bij de waardeleer zoals zij door verschillende disciplines wordt ontwikkeld.

Aldus krijgt de jurist langs de theorie van de dubbele schade-inhoud rechtstreeks toegang enerzijds tot alle wetenschappen die de mens in zijn wezen pogen te vatten zoals de geneeskunde, de psychologie en de sociologie en anderzijds tot de disciplines die zich voor de waarde interesseren zoals de filosofie, de economie, de esthetica, de logica en de ethiek. Op deze wijze wordt het recht uit zijn "splendid isolation" gehaald en verbonden met de rijkdom van het volledig menselijk denken.

Deze greep uit de inhoud van de drie boekdelen is vanzelfsprekend al te summier en geeft slechts een zeer onvolledige idee van de rijke inhoud van het werk en van zijn ho-

ge wetenschappelijke waarde.

Wat vooral treft bij de studie van die boeken is dat er uit blijkt dat over zulke essentiële vragen als het herstel en de vergoeding van de schade die aan de mens wordt berokkend zovele belangrijke elementen volledig uit het oog werden verloren: dat wij op nijpende wijze aanvoelen welke tekortkomingen er zich voordoen in een systeem dat dagelijks wordt toegepast in de rechtspraak en in de sociale sfeer, waarvan de onhoudbaarheid zo overduidelijk wordt aangetoond; dat er wat de behandelde stof betreft een heel terrein wordt aangewezen dat tot nog toe haast volledig braak lag en waarvan de ontginning een dringende taak is voor de wetenschap.

In onze tijd van wetenschappelijke overproductie gebeurt het zelden dat ons een werk wordt geboden zo nieuw, zo origineel, dat zoveel vast geroeste ideeën omverwerpt en dat zo verre horizons opent.

En het dient vooral onderstreept dat de nieuwe stellingen die hier geadstrueerd worden berusten op zulke stevige en overtuigende wetenschappelijke grondslagen.

De bibliografie die in elk van de drie delen wordt medegedeeld is overweldigend en toont welke fantastische som arbeid de auteurs aan hun werk besteed hebben.

Namens de Vlaamse Juristenvereniging moet ik hen zeer hartelijk gelukwensen voor het gepresterde werk en voor de belangrijke bijdrage die zij over een zo actueel en zo belangrijk onderwerp bezorgd hebben aan de Vlaamse rechtsliteratuur; het past ook dat ik een oprecht woord van dank zou uitspreken tot de uitgeverij Kluwer die de uitgave van deze drie boekdelen op zo voortreffelijke wijze verzorgd heeft.

Het is stellig dat dit belangrijk nieuw werk het grote succes zal kennen dat het zo dubbel en dik verdient.

BOEKBESPREKING

H.U. JESSURUM D'OLIVIERA, R. KOTTING, TH.M. BEROETS, TH.M. DE BOER, **Partij-invloed in het internationaal privaatrecht**. Kluwer-Deventer 1974, 72 pp.

Dit boekje bevat de tekst van vier opstellen, die als grondslag gediend hebben voor een symposium ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het *Centrum voor Buitenlands Recht en Internationaal Privaatrecht* aan de Universiteit van Amsterdam.

In "De sluipweg van de partijwil" vertrekt H.U. Jessurum d'Oliviera van de vaststelling dat een door de partijwil gedetermineerde oplossing van de i.p.r.-vraagstukken vooral opgang kent in de rechtstakken die tot het familierecht *sensu lato* behoren, met name: het internationaal huwelijksvermogensrecht, erfrecht en alimentatierecht. Opvallend is het echter dat naast deze strekking van integratie van de partijwil in het i.p.r. ook een anti-autonomistische strekking aanwezig is en wel in het contractenrecht waar de partij-invloed een geweldige achteruitgang boekt.

De auteur verklaart deze evolutie door een parallel te trekken met een waarneembare verschuiving in het interne recht. De rechtsverhoudingen uit het familierecht, die traditioneel in de sfeer van de "status" lagen, hebben zich gemetamorfiseerd tot contractuele relaties met grotere vrijheid voor de partijen. In het contractenrecht zijn tegenovergestelde krachten aan het werk: vele overeenkomsten worden te belangrijk om ze grotendeels aan de partijdispositie over te laten; de houdgreep van dwingend recht en openbare orde versterkt zich hier, terwijl de autonomie terugwijkt.

Deze toenemende contractualisering van het familierecht en de ontkrachting van het overeenkomstenrecht – beide op intern gebied – reflecteert zich in het i.p.r. door de groei-

van de partijautonomie in het familierecht en de afzwakking in het contractenrecht.

R. Kotting schreef het tweede opstel over: Autonomie en pseudo-autonomie. De eerste term duidt op de directe partij-invloed door rechtskeuze; de tweede term is als het ware een residuaire begrip waarmee bedoeld wordt: alle partij-invloed die niet door rechtskeuze geschiedt.

Pseudo-autonomie is een bijsturing op feitelijk vlak met het oog op het bereiken van een welbepaald doel. Normaal zullen de partijen de feiten manipuleren zonder evenwel de casus geheel uit zijn voegen te rukken. De meest extreme vorm van de pseudo-autonomie is de *fraus legis* ofte de wets-ontduiking. Als vrije piraterij en creatie van totaal fictieve aanknopingspunten wordt deze *fraus* ontoelaatbaar geacht.

Terwijl bij de rechtskeuze de feitelijke gerichtheid kan meespelen, wordt zij bij de pseudo-autonomie allesoverheersend. Daarom gaat de groei van de partij-invloed hand in hand met het Heimwärtsstreben d.i.: de geneigdheid van de rechtbank om meer en meer de *lex fori* toe te passen door het hanteren van de op de feiten gerichte policy-methodes. Kotting is echter geen voorstander van de institutionalisering van de pseudo-autonomie en evenmin van de incorporatie van de home-ward-trend der schopstoel in het i.p.r. Hij gelooft niet in een conflictenrecht "laissez-faire" met een hoofdzakelijk materiële gerichtheid zowel op makro- (policy-methodes) als op mikrovlak (pseudo-autonomie).

Th.M. Bervoets zoekt in "Een rechtstheoretisch onderzoek van het beginsel der rechtskeuze" naar de basis van de huidige leer van de partij-autonomie. De rechtskeuzeregels is nevensgeschikt aan de "gewone" concurrerende verwijzingsregel, doch van een andere orde. Haar ideologische basis ligt volgens de auteur niet in de materieelrechtelijke privaatautonomie omdat deze contractsvrijheid uit het interne recht geen synoniem is van volledige partij-vrijheid; eerder duidt dit begrip op een juridische constructie ter legalisering van bepaalde relaties.

De bevoegdheid tot rechtskeuze is geen originele bevoegdheid want ze wordt geput uit het objectieve recht van de *lex fori*. Daarom is in abstracto rechtskeuze alleen reëel als ze gepaard gaat met forumkeuze. Concreet gaat deze redenering evenwel niet altijd op. In ieder geval is volgens Bervoets de rechtskeuze – met of zonder forumkeuze – een verlegenheidsoplossing om de voorzienbaarheid van het toepasselijke recht te bewerkstelligen.

Partijwil, als absolute grootheid, is van een andere orde dan objectieve localisatie als relatieve grootheid. Aldus is de rechtskeuze in het huidige i.p.r. een wezensvreemd element dat werd binnengesmokkeld onder valse voorwendsels, profiterend van de twijfels waartoe de abstracte verwijzing aanleiding gaf. Bovendien ontbeert de rechtskeuze elke behoorlijke rechtstheoretische grondslag.

In het laatste opstel: "Subjectieve verwijzing: anomalie of grondbeginsel?" poneert Th.M. De Boer de volgende basisidee: de vraag of rechtskeuze in het huidige i.p.r. wenselijk of toelaatbaar is hangt af van het doel en de methode van het i.p.r.-stelsel. Volgens de auteur beoogt men in het Nederlandse i.p.r. door middel van de allocatiemethode het recht aan te wijzen dat het meest bij de casus betrokken is. Deze meest-betrokkenheid is voorondersteld bij de toepassing van de a-prioristische verwijzingsregels, concreet bij het gebruik van open verwijzingsregels.

De rechtskeuze-regel heeft een heel ander karakter dan de "normale" verwijzingsregels omdat partijwil subjectief is terwijl de betrokkenheid objectief wordt vastgelegd.

De traditionele merites van de partij-autonomie: zekerheid, vrijheid, rechtvaardigheid en gemakkelijker zijn alle weerlegbaar. Eventueel zou de rechtskeuze-regel subsidiair kunnen toegepast worden als de objectieve verwijzingsregel mislukt of onbestaande is. Zolang het i.p.r. echter gericht is op een neutrale en objectieve localisering van internationale rechtsfeiten in een rechtstelsel waarin de casus zijn

zwaartepunt heeft, is de rechtskeuze principieel een anomalie.

De aldus samengevatte vier referaten beantwoorden ongetwijfeld aan het door de auteurs gestelde doel: voldoende prikkelende gedachten naar voren te brengen om aanleiding te geven tot nadere standpuntbepalingen ten aanzien van de wenselijke reikwijdte van de autonomie van partijen in het i.p.r.

Lutgart Vereycken

BALIELEVEN

Vlaamse Conferentie der Balie van Gent

Deontologische lessen 1975

De stagiairs aan de Balie te Gent roeren zich. De bestaande stagecommissie werd door de Algemene Vergadering der Stagiairs op non-actief gezet en vervangen door de Commissie der Stagiairs, die, uitgesplitst in werkgroepen, initiatieven neemt ten einde de problemen die zich voordoen in verband met de stage uit te diepen en mogelijke oplossingen te suggereren.

Eén en ander bracht met zich mee dat er een grotere cohesie groeide tussen de stagiairs onderling.

Het was dan ook niet helemaal onverwacht dat er dit jaar een grote belangstelling was voor de deontologische lessen die, traditiegetrouw, werden ingericht door de Vlaamse Conferentie. Deze keer werd er trouwens naar gestreefd om niet alleen strikt deontologische problemen te behandelen doch om, meer in het algemeen, aan beroepsvorming en -opleiding te doen.

In een eerste les, op 15 april 1975, sprak mr. Chr. De Ganck over het sociaal statuut van de stagiair, terwijl mr. M. Callant het fiscaal statuut toelichtte. Twee werkelijk interessante en op de praktijk gerichte inleidingen werden afgerond door een goed gevuld vragen-uurtje, waaruit bleek dat stagiairs nogal eens problemen hebben om een degelijk inzicht te krijgen in hun wettelijke sociale en fiscale verplichtingen.

Op 22 april 1975 kwamen twee eminente figuren van de Gentse Balie aan de beurt. Oud-stafhouder A. Haus had het over "confraternele en niet-confraternele gedragingen" en mr. F. Baert sprak over "De advocaat en zijn cliënten". In een goed gestoffeerd betoog, hiervoor puttend uit hun rijke balie-ervaring, gaven beide sprekers de principes aan die bepalend zijn voor een correcte deontologische houding tegenover confraters en cliënten.

De derde les had plaats op 6 mei 1975. Mr. G. Moentjes sprak over "Burgerlijke partijstelling en schadeis bij ongevallen". Op een gedegen wijze en in een klare taal gaf hij een goed gestructureerd overzicht van deze omvangrijke materie. De talrijke vragen vanwege de stagiairs werden met kennis van zaken beantwoord. Het was voor de vele aanwezigen een zeer leerrijke uiteenzetting waarmee deze deontologische lessenreeks van 1975 werd besloten.

L.d.C.

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

Verbeurdverklaring als veiligheidsmaatregel

In nr. 33 van het R.W. (kol. 2091) is een arrest van het Hof van Beroep te Gent van 26 december 1974 gepubliceerd dat menig lezer zou kunnen misleiden. Post alia beslist het hof dat "de door de eerste rechter uitgesproken verbeurdverklaring gehandhaafd wordt als voorzorgsmaatregel, in

het belang van de openbare orde ten einde deze gevaarlijke voorwerpen buiten omloop te stellen". Hierbij wordt verwezen naar de arresten van 18 januari 1921 (*Pas.*, 1921, I, 215-216) die de verbeurdverklaring van een verboden wapen "een maatregel van openbare orde" noemen (cfr. noot onder *Cass.*, 16 maart 1970, *R.W.*, 1970-71, 785).

Uit de algemene bewoordingen van het arrest zou kunnen afgeleid worden dat de verbeurdverklaring van alle wapens, waarvan het bezit onwettig is, als voorzorgsmaatregel moet uitgesproken worden zelfs als de strafvordering uit hoofde van dit onwettig bezit verjaard is. Deze stelling is onjuist, want wanneer het niet gaat om verboden wapens is de verbeurdverklaring een bijkomende straf, toepasselijk overeenkomstig art. 42 Sw. en kan ze niet worden uitgesproken in geval van vrijspraak of verval van de publieke vordering door verjaring of amnestie (*Cass.*, 9 mei 1949, *Arr. Verbr.*, 1949, 309; J. CONSTANT, *Le régime des armes et des munitions*, p. 107, nr. 260; D. DE BUCK, *Wapens*, p. 129, nr. 416, in *A.P.R.*).

In het onderhavige geval ging het om het onwettig bezit van een oorlogswapen en het misdrijf was verjaard. Bijgevolg mocht er ook geen bijkomende straf worden opgelegd of mocht de verbeurdverklaring niet worden uitgesproken op grond van beveiligingsredenen, want het volstaat niet het belang van de openbare orde in te roepen om af te wijken van de in de artt. 42 en 43 Sw. vastgelegde regels (*Cass.*, 23 februari 1959, *Pas.*, 1959, I, 636; *Cass.*, 12 juni 1961, *Pas.*, 1961, I, 1112; *Cass.*, 24 augustus 1961, *Pas.*, 1961, I, 1224; *Cass.*, 19 december 1966 op conclusie van de eerste advocaat-generaal P. MAHAUX, *R.D.P.*, 1966-67, 511; A. DE GEEST, *Verbeurdverklaring*, p. 57, nr. 123).

A. Vandeplass

Voordrachtenreeks: "Actuele problemen van gerechtelijk privaatrecht"

Op zaterdag 22 maart 1975 werden te Leuven in het College "De Valk" de eerste lezingen gehouden van de voordrachtenreeks "Actuele problemen van gerechtelijk privaatrecht", ingericht door het seminarie voor gerechtelijk privaatrecht van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid (K.U.L.).

In zijn inleidend woord wees prof. dr. G. Van Dievoet niet alleen op de vijfjarige werking van het Gerechtelijk Wetboek, maar tevens op de voortdurende nood aan recyclage voor praktijkjuristen, die aan deze reeks voordrachten ten grondslag lag.

Als eerste spreker heeft prof. dr. J. Krings, ere-koninklijke commissaris voor de gerechtelijke hervorming, in een schitterend betoog "de toepassing van de regels van het Gerechtelijk Wetboek op de procedures in strafzaken, tuchtzaken en fiscale zaken" besproken. Aan de hand van talrijke recente cassatiearresten heeft hij aangetoond dat het gerechtelijk recht, zoals opgenomen in het Gerechtelijk Wetboek, slechts gemeen recht is, wanneer de bijzondere procedures leemten vertonen, waarbij dan het Gerechtelijk Wetboek als leidraad kan gelden, op voorwaarde weliswaar dat de bepalingen van dit wetboek verenigbaar zijn met de rechtsbeginselen die eigen zijn aan het op te lossen probleem. Prof. Krings verduidelijkte zijn stelling met talrijke voorbeelden.

Na aldus de draagwijdte van art. 2 Ger.W. te hebben omschreven onderzocht de spreker de toepassing van dat artikel in verband met de strafzaken. Hij stelde vast, dat de meeste bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek niet van toepassing kunnen zijn, omdat zij onverenigbaar zijn met de grondslagen van de strafprocedure. Zo is dit onder meer het geval inzake het rechterlijk gewijsde en het deskundigenonderzoek. Dezelfde regels gelden zowel ten opzichte van de beklaagde en van de civielrechtelijk aansprakelijke partij als ten opzichte van de burgerlijke partij en van de tussenkomende partij, alsmede inzake sociaal verweer. In verband

met tuchtzaken toonde de spreker aan dat de burgerlijke rechtspleging van toepassing is, behoudens in geval van onverenigbaarheid.

Inzake fiscale aangelegenheden meende de preadviseur dat wat de registratie- en successierechten betreft, alsmede inzake de B.T.W. de burgerlijke rechtspleging rechtsgeldig kan toegepast worden, wat niet het geval is bij de inkomstenbelastingen en slechts in beperkte mate bij de directe gemeentebelastingen.

In zijn besluit drukte prof. Krings zijn bezorgdheid uit ten aanzien van de grote verscheidenheid van wettteksten, wat afwezigheid van algemene richtlijnen tot gevolg heeft, zodat men slechts louter empirisch bepaalde problemen zoals de draagwijdte van art. 2 Ger.W. kan benaderen.

Wegens tijdgebrek heeft de tweede spreker, prof. dr. R. De Corte (U.I.A.), zich moeten beperken tot het aanhalen van de belangrijkste problemen die rijzen in verband met de "termijnen in het gerechtelijk privaatrecht". Hij maakte van de gelegenheid gebruik om te wijzen op belangrijke lacunes in de wetgeving. Hij kwam tot de bevinding dat men bij de sanctieregeling de finaliteit van de termijnen volkomen uit het oog verloren heeft. Hij pleitte daarom voor een minder formele regeling waarbij uitsluitend het na te streven doel in acht wordt genomen. Dit bracht de spreker tot het principe van de overmacht bij het berekenen van de termijnen. Hij was van oordeel dat in geval van fouten begaan door de griffie er steeds sprake is van overmacht. Dit geldt naar zijn mening ook voor het optreden van een gerechtsdeurwaarder en in minder mate voor de tussenkomst van een advocaat, wanneer hun tussenkomst wettelijk verplicht is.

De toehoorders gingen gretig in op de uitdagende nieuwe ideeën van prof. De Corte. Voornamelijk prof. Krings beklemtoonde de gevaarlijke weg die men aldus zou bewandelen, waarbij de rechtszekerheid alvast zoek zou zijn. Ook de aanwezige rechtspractici toonden met hun praktische vragen aan dat zij niet geneigd waren prof. De Corte op zijn weg te vergezellen.

De heer Soetaert, raadsheer in het Hof van Beroep te Gent, leidde de tweede reeks in op zaterdag 26 april 1975. Duidelijk en systematisch behandelde hij aan de hand van talrijke praktijkgevallen de "nietigheid van proceshandelingen wegens vormverzuim". De spreker onderscheidde desbetreffend vier regels. Een eerste regel betreft de gronden van nietigheden zoals vermeld in art. 860 Ger.W. Een tweede regel heeft betrekking op de exceptie van nietigheid (art. 861 Ger.W.). Ze moet opgeworpen worden door een partij wier schade bewezen wordt. Raadsheer Soetaert meende echter dat de rechter ambtshalve de exceptie moet opwerpen niet alleen in de gevallen vermeld in art. 862 Ger.W., maar tevens bij verstek van de verweerder. Voorts verwees hij naar de artt. 862 en 863 Ger.W., waarin de uitzonderingen op art. 861 Ger.W. inzake bewezen belangenschade vermeld staan. Hij legde ten eerste de nadruk op het niet limitatief karakter van voormelde opsomming en verwees naar het verslag-Van Reepinghen: wat duidelijk vermeld staat in het verslag, mag volgens de rapporteur geen aanleiding geven tot uiteenlopende interpretaties. Als derde regel stelde raadsheer Soetaert, dat de gewone nietigheden tegelijk en voor alle andere middelen moeten opgeworpen worden (art. 864 Ger.W.) en aldus ook vóór een exceptie van onbevoegdheid. Daaruit volgt dat behoudens in enkele uitzonderingsgevallen de nietigheid en/of het verval kunnen gedekt worden mits met naleving van bepaalde voorwaarden. In zijn vierde regel verwees de spreker naar art. 867 Ger.W.: een verzuim van vermelding wordt goedge maakt door vermeldingen in andere gedingstukken (art. 867 Ger.W.).

In zijn besluit beklemtoonde raadsheer Soetaert eens te meer het onderscheid tussen de rechten van verdediging enerzijds en de vormnietigheden anderzijds, waardoor het vroegere onderscheid tussen de substantiële nietigheden en

de eenvoudige vormnietigheden allengs vervangen wordt. In geheel zijn betoog heeft de preadviseur trouwens voortdurend gewezen op het aanvullend karakter van de rechten van verdediging ten aanzien van de vormnietigheden.

Het beklemtonen van een dergelijke vage norm in het gerechtelijk privaatrecht werd tijdens de daarop volgende bespreking wél betreurd.

In zijn hoedanigheid van arbeidsauditeur bij de Arbeidsrechtbank te Mechelen was de tweede spreker, de heer C. Quisthoudt, wel goed geplaatst om de "geschillen van sociaal recht" te bespreken. In een duidelijke en overzichtelijke uiteenzetting analyseerde de heer Quisthoudt chronologisch het verloop van de procedure voor de arbeidsgerechten. Hierbij werd meermaals de belangrijke taak die aan het arbeidsauditoraat werd toebedeeld beklemtoond.

Vooreerst werd de rechtsingang behandeld. Spreker stelde vast dat er geen verplichte voorafgaande verzoeningsprocedure meer is, zodat men onmiddellijk de zaak bij het arbeidsgerecht aanhangig kan maken. Voornamelijk de rechtsingang bij verzoekschrift besprak arbeidsauditeur Quisthoudt uitvoerig. Hij stelde vast dat juist bij deze specifieke vorm van rechtsingang (art. 704 Ger.W.) de instructierol van het arbeidsauditoraat duidelijk waarneembaar is. Spreker meende dat het arbeidsauditoraat moet fungeren als inlichtingbron voor de rechtbank. Dit betekent volgens hem dat het auditoraat moet zorgen voor het samenstellen van het administratief dossier om aldus het voorwerp van de dikwijls vaag omschreven vordering vermeld in het verzoekschrift te preciseren. Arbeidsauditeur Quisthoudt meende dan ook dat hieruit volgt dat het logisch is dat het verzoekschrift geen termijn van verschijning bevat, zodat de zaak slechts voor de rechtbank gebracht wordt wanneer het dossier dank zij het arbeidsauditoraat behandelingsklaar is. Dit betekent alvast dat loutere inleidingszittingen voor de in art. 704 Ger.W. bedoelde vorderingen volgens de preadviseur geen betekenis hebben. Nadien werd de verschijning van de partijen, de behandeling en de berechting van de vordering bij de arbeidsgerechten besproken. Ook de tussengeschillen, zoals tussenvordering, tegenvordering en tussenkoms, de excepties van onbevoegdheid en van nietigheid, alsmede de kostenregeling en de rechtsmiddelen werden nogal vluchtig overlopen. Telkens bleek echter duidelijk dat de geschillen van sociaal recht meestal onderworpen zijn aan een specifieke regeling, waarbij ook de desbetreffende wetgeving samen met het Gerechtelijk Wetboek moet geraadpleegd worden.

In zijn slotwoord wees arbeidsauditeur Quisthoudt nogmaals op de ingrijpende rol van het openbaar ministerie bij de arbeidsrechtbanken. Daarop werden tijdens een korte bespreking een aantal praktische vragen gesteld, waaruit af te leiden viel dat de specifieke regeling inzake geschillen van sociaal recht nog niet voldoende vaststaat en talrijke vragen doet rijzen.

Op zaterdag 3 mei 1975 behandelde prof. dr. J. Ronse (K.U.L.) voor een weerom goed gevuld auditorium de "proceshandelingen van en tegen de rechtspersoon", waarbij hij van meet af aan het belang van de Wet van 6 maart 1973 beklemtoonde. Prof. Ronse heeft voornamelijk de actieve vertegenwoordiging van de rechtspersoon in proceshandelingen besproken.

Vooreerst onderzocht hij de procesrechtelijke rechtsbekwaamheid van de handelsvennootschap met rechtspersoonlijkheid. Hij verwees naar de datum van oprichting om het ogenblik te bepalen waarop de rechtsbekwaamheid ontstaat en naar art. 13bis Venn.W. voor de handelingen die voordien reeds verricht zijn. Hij was van oordeel dat de rechtsbekwaamheid tijdens de vereffening van de rechtspersoon blijft bestaan, zodat er geen sprake kan zijn van hervatting van het geding ten aanzien van de vereffenaar. Na de vereffening en tevens indien er geen vereffenaar aangewezen is, kan de rechtspersoon enkel nog passief vertegenwoordigd worden. Inzake de nietige rechtspersoon in het proces be-

klemtoonde prof. Ronse eens te meer de belangrijkheid van de Wet van 6 maart 1973 : zolang de nietigheid van een vennootschap niet bij een rechterlijke beslissing is uitgesproken, kan men geen nietigheid van een door haar verrichte proceshandeling aanvoeren.

Vervolgens onderzocht de rapporteur het begrip "orgaan". Rechtspersonen treden immers in rechte op door tussenkomst van hun bevoegde organen. Hij analyseerde dan de inhoud van art. 703 Ger.W., toetste deze aan de Wet van 6 maart 1973 en vermeldde desbetreffend de belangrijkste rechtspraak.

Tenslotte behandelde prof. Ronse de vraag hoe een vennootschap met rechtspersoonlijkheid in rechte kan verschijnen. Indien deze in persoon wenst te verschijnen, kunnen er problemen rijzen. Spreker meende echter dat het cassatierecht van 19 mei 1972, R.W., 1972-73, 408, een duidelijk antwoord gegeven heeft : een handelsvennootschap verschijnt in rechte hetzij door een wettelijk, hetzij door een statutair orgaan.

Nadien kwam mr. D. Everaert, advocaat, assistent K.U.L., aan het woord. Hij behandelde "de akte van hoger beroep in het gerechtelijk privaatrecht". Eerst werd de vorm van de akte van hoger beroep besproken. Spreker wees op het gebrek aan sanctie bij niet-toepassing van art. 1056 Ger.W. : indien het hoger beroep tegen een beslissing bij verstek gewezen tegen de gedaagde in hoger beroep niet bij dagvaarding ingesteld werd, kan de akte van hoger beroep geenszins nietig verklaard worden.

Vervolgens ontleedde de spreker de inhoud van de akte van hoger beroep. Hij somde op de eerste plaats de vermeldingen op die gemeenschappelijk zijn aan elke akte van hoger beroep. Nadien besprak hij uitvoerig de vermeldingen voorgeschreven op straffe van nietigheid die variëren naargelang het hoger beroep al dan niet op vaste datum wordt ingeleid. De verschillende interpretatiemogelijkheden inzake de "termijn van verschijning" werden overlopen. Mr. Everaert stelde dat de formules gebruikt in de praktijk conform de wet zijn als ze maar de minimumtermijn in acht nemen en de in concreto gestelde termijn vermelden. Het betreft de termijn binnen welke de gedaagde in hoger beroep akte moet laten nemen van zijn verklaring van verschijning. Voorts beklemtoonde de rapporteur dat de in geval van hoger beroep tegen vaste datum verplichte vermelding van grieven geen herhaling van de voor de eerste rechter genomen conclusie mogen bevatten, maar eerder kritiek op het vonnis a quo moeten uiten.

Ten slotte werd de ondertekening van de beroepsakte onderzocht. Mr. Everaert was de mening toegedaan dat artikel 1026, 5°, Ger.W. ook van toepassing is op het verzoekschrift - akte van hoger beroep, zodat het moet ondertekend worden door een advocaat.

Ook dit onderwerp gaf aanleiding tot talrijke kritische bedenkingen en technische vragen tijdens de bespreking die op de duidelijke uiteenzetting van mr. Everaert volgde.

Talrijke rechtspractici verlangden de laatste lezingen van de voordrachtenreeks op zaterdag 10 mei 1975 bij te wonen. Vooreerst werd "de bevoegdheid van de beslagrechter" nader ontleed door de heer W. De Smet, raadsheer in het Hof van Beroep te Gent. Rustig en systematisch wist de spreker dit belangrijk onderdeel van het gerechtelijk privaatrecht weer te geven. Hij wees in de eerste plaats op het onderscheid tussen het objectief en het subjectief element in het begrip bevoegdheid. Het werkterrein van de beslagrechter of de bevoegdheidsmaterie bracht de spreker tot de vraag of de beslagrechter bevoegd is in strafzaken. Het antwoord was ontkennend. Tevens ontleedde hij vage termen zoals bewarend beslag en voornamelijk middelen tot tenuitvoerlegging en onderzocht hij de verschillende al dan niet restrictieve interpretatiemogelijkheden. De rapporteur meende te mogen stellen dat "middelen tot tenuitvoerlegging" een beperkter betekenis hebben dan de "tenuitvoerlegging". Hij bena-

drukte eveneens het feit dat zowel bewarende beslagen als middelen tot tenuitvoerlegging uitsluitend dwangmaatregelen zijn. De omvang van de bevoegdheid van de beslagrechter werd door raadshere De Smet beperkt genoemd. De beschikkingen van de beslagrechter mogen immers geen nadeel toebrengen aan de zaak zelf. Slechts in uitzonderlijke gevallen doet de beslagrechter ten gronde uitspraak.

Ook de territoriale bevoegdheid van de beslagrechter kwam ter sprake. Het betreft een regeling van openbare orde, waarbij het begrip "plaats van beslag" aanleiding kan geven tot moeilijkheden, voornamelijk bij beslag onder derden.

Niet alleen de rechtsprekende taak van de beslagrechter, maar tevens diens controletaken onder meer ten aanzien van de optredende of aangestelde openbare of ministeriële ambtenaren in verband met een beslagprocedure, alsmede zijn bevoegdheid wat het stellen van bepaalde bestuursdaden betreft werden aangestipt.

Ook de wijze van rechtspreken door de beslagrechter werd besproken. Ten slotte kwamen nog enkele bijzondere vragen inzake materiële en territoriale bevoegdheid aan bod, waaruit eens te meer bleek dat het Gerechtelijk Wetboek nog talrijke vragen doet opkomen.

Tijdens de daarop volgende bespreking werden voornamelijk vragen gesteld in verband met de omvang van de bevoegdheid van de beslagrechter. Tevens werd de rechtspleging bij de beslagrechter besproken waarbij vooral het al dan niet toekennen aan de beslagrechter van de mogelijkheid om overeenkomstig art. 1036 Ger.W. de dagvaardingstermijn te verkorten aanleiding gaf tot discussie.

Als laatste spreker kwam notaris E. Van Hove, lector K.U.L., aan de beurt. "De rol van de notaris in het gerechtelijk privaatrecht" werd nauwgezet onder de loupe genomen. Uit deze eerder technische uiteenzetting bleek duidelijk dat de notaris als medewerker van het gerecht meer aan bod komt dan de meeste toehoorders zich wel bewust waren. De notaris kan immers vorderingen op eenzijdig verzoekschrift indienen en een zaak door neerlegging ter griffie van een notarieel proces-verbaal aanhangig maken.

De verschillende opdrachten van een notaris werden één voor één uitvoerig aan de hand van wetteksten, rechtspraak en rechtsleer, alsmede praktijkervaring besproken. De vrij droge opsomming ervan moest de toehoorders echter overtuigen van de belangrijkheid van de taak van de notaris in het gerechtelijk privaatrecht. Spreker onderzocht voornamelijk de taak van de notaris die benoemd wordt in rechte om onroerende goederen te verkopen, de rangregeling na onroerend beslag en verkoop uit te werken, en om als vereffenaar op te treden.

In zijn besluit kwam de rapporteur, zoals trouwens ook andere sprekers, tot de bevinding dat wegens de talrijke lacunes in de wetgeving hervormingen gewenst zijn. Een betere samenwerking tussen de medewerkers van het gerecht is echter vereist. De notarissen moeten tevens het belang van hun functie in het gerechtelijk privaatrecht inzien en hun taak alsdan met nog meer nauwgezetheid vervullen.

Gelet op het gevorderde uur volgde er op deze voordracht geen bespreking.

Het slotwoord werd uitgesproken door de heer H. Vanderpoorten, minister van Justitie. De talrijke lacunes in de wetgeving en de problemen van gerechtelijk privaatrecht in het bijzonder waren hem en zijn departement niet onbekend. Hij somde de vele initiatieven op die genomen werden zowel in de schoot van het parlement als op het departement van Justitie. Minister Vanderpoorten wees op de benoemingen tot koninklijke commissaris voor allerhande hervormingen, het inrichten van veelvuldige commissies en het beleggen van talrijke vergaderingen. Dit alles om aan te tonen dat de regering en het parlement zich bewust zijn van de nijpende problemen waarmee de rechtspractici te kampen hebben.

Ten slotte loofde de minister van Justitie het initiatief genomen door prof. dr. G. Van Dievoet om in een voordrachtentreeks de actuele problemen van gerechtelijk privaatrecht te behandelen. De deelnemers kunnen zich alvast bij deze lofbetuiging aansluiten.

Jean Laenens
assistent U.I.A.

Recht van antwoord

Naar aanleiding van het in nr. 30 (1871 v.) verschenen artikel van prof. K. Rimanque, "Het vraagstuk van de rechterlijke toetsing van de grondwettigheid der wetten. Synthese van een actuele kwestie", verzocht dr. Le Compte het "hier volgende soort 'recht op antwoord' te willen opnemen (het is meer een soort aanvulling, maar ik hoop dat U zo vriendelijk zult willen zijn het op te nemen):

Aanvulling bij het artikel van Rimanque (R.W. 1974-75/nr. 30) over het arrest Le Compte :

Elke lezer, zelfs een half slapende lezer zal uit dit artikel heel duidelijk moeten merken dat de stelling van schrijver Rimanque heel duidelijk is dat het hier gaat over besluiten en niet over wetten.

Welnu, dat is wat ik zelf en al mijn advocaten al jaren beweren, nl. dat de orde van geneesheren opgericht is door koninklijke besluiten en niet – ik herhaal en schrijf : niet – door een wet.

Wat dan in strijd is met artikel 94 van onze Grondwet : "geen rechtbank, geen met eigenlijke rechtspraak belast orgaan kan worden ingesteld dan krachtens een wet. Geen buitengewone rechtbanken of commissies kunnen, onder welke benaming ook, in het leven worden geroepen".

De orde van geneesheren is dus ongrondwettelijk en ik zal ze blijven negeren, tot het einde van mijn dagen, zelfs al zou ik duizend jaar leven".

Rijksuniversiteit te Gent

Postuniversitaire cyclus voor strafwetenschappen

De faculteit der rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit te Gent richt in het najaar een postuniversitaire lessencyclus in over de "Strafwetenschappen".

Bedoeling dezer lessenreeks, die zich vooral richt tot de praktijkjuristen is hoofdzakelijk een grondige herscholing en tevens het vertrouwd maken met de recente ontwikkeling der voornaamste takken van de strafwetenschappen.

Hierna volgt een overzicht der tot op heden vastgelegde data en onderwerpen :

Voorlopig programma van de *Postuniversitaire Lessencyclus over Strafrecht*

Spreekbeurten van 15.30 u. - 17.30 u.

Aansluitende vraagbaak van 18.30 u. - 20 u.

17 oktober 1975

– België en het Europees strafrecht.

– De regionale akkoorden i.v.m. de penale samenwerking. Raad van Europa en Benelux.

24 oktober 1975

– De Europese Conventie van de Rechten van de Mens en het Belgisch Strafrechtssysteem.

– De Belgische normen t.o.v. de internationale minimumregels ter Bescherming van het individu in het verloop van het Strafproces.

7 november 1975

– De strafrechtelijke bescherming van de privacy.

– Databanken. Organisatie en werking. Strafrechtelijke aspecten.

14 november 1975

- Penale aspecten van de Jeugdbescherming.
- Jeugdbescherming in de praktijk.

21 november 1975

- De fragmentaire hervormingen van de strafrechtspleging.
- Hervorming van de wet op de preventieve hechtenis.

28 november 1975

- De rechter en de strafuitvoering.
- Het Franse experiment.

5 december 1975

- Actuele problematiek van de definitie van de dood.
- Orthothanasie.

12 december 1975

- De hervorming van de strafrechtspleging.

Colloquium te Londen over verzekering en de verbruiker

Door de "British Insurance Law Association" (Bila) wordt van 16 tot 18 juli 1975 te Londen in "University College" een colloquium gehouden, gewijd aan het onderwerp "Insurance and the consumer".

Inlichtingen kunnen worden aangevraagd bij de secretaris van de vereniging: P.V. Saxton, 20 Aldermansbury, Londen EC 2 V 7 H Y.

TIJDSCHRIFTEN

Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie—jg 1975

nr 5298

Prof. mr. J.M. Polak, Toezicht op stichtingen—Mr. dr. A. J. Colijn: Enige juridische vragen rondom de betaalchèque en Eurochèque—Wetgeving—Witte Kamerstukken—Verslagen en berichten—Tijdschriften—Koninklijke Notariële broederschap—Benoemingen, overlijden—Vakaturenstaat.

nr 5299

Mr. J.W. Zwemmer, Fiscale faciliteiten voor landgoederen—Prof. mr. A. van Oven: Overzicht der Nederlandse rechtspraak, Vennootschapsrecht—Wetgeving—Rechtsvragenrubriek—Verslagen en berichten—Ontvangen boeken—Tijdschriften—Koninklijke notariële broederschap—Benoemingen—Vakaturenstaat.

nr 5300

Mr. H.A.W. Friederichs: De Stichting Directiepensioenfondsen in de notariële praktijk—Mr. L.F. Berretty: Rectificatie van een akte van toedeling (art. 96 lid 1 Ruilverkavelingswet 1954) wettelijk verantwoord?—Witte kamerstukken—Rechtsvragenrubriek—Verslagen en berichten—Tijdschriften—Koninklijke Notariële broederschap—Benoemingen—Vakaturenstaat.

nr 5301

Mr. A.H.M. Santen: Het ontwerp-erfrecht geeft te denken (met onderschrift van mr. P.W. van der Ploeg)—Mr. Rosemarie Currie: De taal welke partijen verkiezen (art. 29 W.N.A.)—J.J.M. de Vries: Recente rechtspraak—Wetgeving—Witte kamerstukken—Verslagen en berichten—Ontvangen boeken—Tijdschriften—Koninklijke notariële broederschap—Benoemingen—Vakaturenstaat.

nr 5302

Prof. mr. P. de Haan en prof. mr. J.M. Polak: Notariaat, onroerend goed en administratief recht—Prof. mr. W.M. Kleyn en mr. A. van Wijngaarden: De nieuwe voorwaarden

m.b.t. koop en aanneming van woningen—Prof. mr. M.J.A. van Mourik: De tussenkomst van de notaris bij de totstandkoming van obligatoire overeenkomsten, in het bijzonder die van eigendomsoverdracht van onroerend goed—Dr. M.A. Cohen, De notaris en de ruilverkaveling—Mr. W. Schenk, De notaris en onteigening—Verslagen en berichten—Koninklijke notariële broederschap—Vakaturenstaat.

T.V.V.S. Maandblad voor Ondernemingsrecht—jg 1975 nr 3

Mr. G.J.W. Arendsen de Wolff, De fusiecode en het bod op de Sallandsche Bank—Mej. mr. W.R. Meijer, De juridische aspecten van giraal effectenverkeer (II, slot)—Dr. N. Nobel, Winsttoerekening aan buitenlandse vestigingen—Prof. mr. F. Molenaar, De paleisrevolutie bij de NVSH—Actualiteiten—Fiscaal rechtspraakoverzicht—Boekbespreking.

De Gerechtsdeurwaarder—jg 1975 nr 3

H. van der Meijden, Afscheid mr. G. Haselager—C.A.M. Nieuwenhuis, Gerechdelijk bewaarder—Mr. J. Meyjes, De nieuwe kandidaat-deurwaarder—W.L.H. van Bremen, Van het Hoofdbestuur—C.A.M. Nieuwenhuis, Samenspraak Gerechtsdeurwaarders België-Nederland—Mr. H.C.E. de Vries, Verslag examen Klerkencursus—P.A. Neve, Arresten handelsrecht en burgerlijk procesrecht—C.A.M. Nieuwenhuis, Nieuw verschenen—P.A. Neve, Uit het Staatsblad—C.A.M. Nieuwenhuis, Van de deurwaarders—I. Harshagen, In memoriam Ferdinand de Lobel.

nr 4

H. Geerlings, Rechterlijke censuur en de auteurswet—P. A. Neve, Dagvaarding van de man door zijn echtgenote—H. Geerlings, Een gemis in de deurwaardersopleiding—J.T. Kuipers, Een proces-verbaal van constatering—M. Teekens, In kort bestek—C.A.M. Nieuwenhuis, Samenspraak gerechtsdeurwaarders België-Nederland—P.A. Neve, Arresten burgerlijk recht met annotaties—P.A. Neve, Uit het staatsblad—C.A.M. Nieuwenhuis, Van de deurwaarders.

Journal des Tribunaux—jg 1975 nr 4907

Raymond Ledoux, Les concessions de vente en Belgique et les règles de compétence de la C.E.E.—O. Hansen, Rapport annuel relatif aux travaux de la Commission Benelux pour l'étude de l'unification du droit, de ses sections et sous-commissions spéciales—Jurisprudence—Chronique judiciaire.

nr 4906

Franz Vilain, L'indemnité d'éviction du représentant de commerce et l'âge de la retraite—Jurisprudence—Notes de jurisprudence—Chronique judiciaire.

nr 4905

Louis Van Bunnan, La Cour de justice Benelux et l'interprétation uniforme du droit des marques—Robert Liénard, De la réparation du préjudice résultant d'accidents corporels—Jurisprudence—Chronique judiciaire.

Revue critique de jurisprudence belge—jg 1974 nr 4

Enfant naturel—Filiation—Jugements et arrêts—Ministère public—La contestation d'un reconnaissance d'enfant naturel mesongère et l'ordre public, par François Rigaux—Contrat d'entreprise. Du devoir de surveillance de l'architecte et de clauses d'exonération de sa responsabilité, par Maurice André Flamme—Séparation de biens. De la propriété indivise entre époux séparés de biens et de ses effets vis-à-vis des tiers, par Hélène Casman—Examen de jurisprudence (1969 à 1974). Droit judiciaire privé (fin) par Etienne Gutt et Anne-Marie Stranart-Thilly.